

DATINA

Serie nouă, anul 8, nr. 98, iunie 2022
www.cctb.ro

Revistă lunară editată de Centrul Cultural Județean Constanța
„Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța

Foto: Oana CIUPITU BĂDULESCU

5	<i>Tradiții românești</i> De Sânziene - <i>Corina POPESCU</i>
7	Drăgaica din Cartal - Pompiliu Pârvescu <i>Obiceiuri de pe la noi</i> Pasărea Nepăsare în toi de Cireșar - <i>Adrian NICOLA</i>
10	<i>Folcloristică</i> Cimiliturile - inventivitatea și umorul românului - <i>Anastasia DUMITRU</i>
15	<i>Info</i> Expoziție de pictură – sub semnătura Cristinei Alina Costea - <i>Iulia PANĂ</i>
17	<i>Info</i> Inima Reginei - <i>Ana-Maria ȘTEFAN</i>
18	<i>Info</i> Concursul Național de Pian „Piano Art” ediția a VI-a și-a desemnat câștigătorii - <i>Ana Maria ȘTEFAN</i>
20	<i>Info</i> Recital extraordinar de pian Stephan Möller „Per aspera ad astra” - <i>Ana Maria ȘTEFAN</i>
21	<i>Pagini de literatură</i> Sentimentul autentic al mării - <i>Ovidiu DUNĂREANU</i>
22	<i>Recenzie</i> Publicistică literară de vârf - <i>Marina CUȘA</i>
24	<i>Reportaj</i> „Iubește-ți țara !” sau Plimbări prin istorie - <i>Margareta DONOS</i>
27	<i>Documentar</i> Gheorghe Gh. M. Mârzescu - <i>Gelu CULICEA</i>
29	<i>Locuri și oameni</i> Monografiile dobrogene și sentimentul apartenenței la comunitate - <i>Raluca PETRE</i>
32	<i>Magie și vrăjitorie</i> Studiu de caz: Pharsalia - Marcus Annaeus Lucanus - <i>Elena-Cătălina ONEA</i>
35	<i>Oamenii Cetății</i> Publicistul Vasile Canarache - <i>Aurelia LĂPUȘAN</i>

Datina, fondată în 1991, serie nouă, Revistă lunară editată de
Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța

ISSN 1221-2253

Director general: Ștefania-Laura ABIBULA-STROE

Redactor șef: conf. univ. dr. Aurelia LĂPUȘAN
Redactori: Ana Maria ȘTEFAN, Iulia PANĂ, Raluca PETRE,
Ovidiu DUNĂREANU, Adrian NICOLA, Margareta DONOS, Manuela LUNGU-MOLDOVEANU, Corina POPESCU

Director economic: Alina ONEL

Tehnoredactor: Traian Mircea VOINEAGU
Corector: Daniela Andra COJOCEA

Ilustrația este asigurată de cursanții cercului de fotografie
al Centrului Cultural „Teodor T. Burada”, profesor Iulia PANĂ

Copyright text și fotografii © Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”
Copyright prezentare grafică © 2016 Editura Datina
Tiparul FOTO STORY SRL Constanța, B-dul. Alex. Lăpușeanu nr. 163, fotoartagfa@yahoo.com
Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” - Constanța
Strada Dumbrava Roșie nr.15, Tel: 0241 619 293
E-mail: scoaladearte.constanta@yahoo.com

Ziua în care țara își pune le

Aurelia LĂPUȘAN

Foto: Asan Artur

În luna iunie țara își pune cămașa cu altiță, ia, veșmântul popular. Îl scoate din lada de zestre, îl perie de timpul așternut peste el și îl pune în zi de sărbătoare.

Zece ani au trecut de la lansarea conceptului „Ziua universală a iei”. După cum bine ne amintim, comunitatea de români care și-a luat numele „La Blouse Roumaine” a propus, în 2013, ca ia să devină brand de țară. În același an, s-a organizat, pentru prima oară, Ziua Universală a iei. În scurt timp, evenimentul a devenit global, fiind sărbătorit în zeci de țări de pe toate continentele. În 2015, primarul din Washington D.C, Muriel Bowser, a proclamat ziua de 24 iunie drept „Ziua Universală a iei”, datorită eforturilor comunității românești din capitala Statelor Unite și a Ambasadei României la Washington ca bluza românească să fie un simbol internațional al culturii române.

Iată că în acest an, pentru a fi protejat juridic la nivel internațional, apoi, recunoscut prin Constituție, s-a lansat ideea unei Legi a iei, ca simbol național. Proiectul acestei legi a trecut de Camera Deputaților, iar cu ocazia „Zilei Iei tradiționale românești” sunt organizate multiple activități culturale, sociale și artistice pentru promovarea și protejarea iei, în care sunt antrenate nu doar numeroasele asociații de susținători ai iei, un adevărat curent de refacere a

unei îndeletniciri străvechi și de valorizare a unui emblematic obiect vestimentar, ci și autorități locale și naționale, instituții și organisme cu rol educativ.

Eforturile acestor susținători ai constituirii brandului de țară sunt complementare, specialiști din Republica Moldova și din România reușind să întocmească și să transmită, la UNESCO Paris, dosarul multinațional „Arta cămășii cu altiță – element de identitate culturală în România și Republica Moldova”, pentru înscrierea în Lista Reprezentativă a Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității.

Potrivit Comisiei Naționale a României pentru UNESCO, „cu o largă răspândire geografică și cu tradiție care poate fi identificată încă din mileniul IV înaintea erei noastre, cămașa cu altiță face parte din tradițiile vestimentare ale Moldovei, Bucovinei, Munteniei, Olteniei și sudului Transilvaniei. Termenul „altiță” se referă la porțiunea ornamentată situată în partea superioară a iei.

Conform calendarului actual, dosarul de nominalizare depus de România și Republica Moldova va fi evaluat în cadrul celei de-a 17-a sesiuni a Comitetului Interguvernamental pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial, la sfârșitul anului 2022.

Aflată la a zecea ediție în România, „Măiastra”

este primul proiect de artă contemporană dedicat iei și simbolurilor identitare, realizat de galeria Galatea și inspirat de comunitatea "La Blouse Roumaine", care s-a bucurat de o prestigioasă expunere internațională, cu 10 expoziții în Europa, printre care la Berna, Dublin și Londra.

Dar ce este brandul de țară? Cum se traduce Identitatea națională? Prin ce se reprezintă Imaginea unei țări?

Definițiile de dicționar numesc datele prin care se identifică membrii unei comunități naționale acel ansamblu de similarități de interese, credințe sau norme de viață, împărtășite de toate persoanele care aparțin acelui grup.

Identitatea națională exprimă atitudini, mentalități și comportamente colective rezultate din apartenența indivizilor la un stat național și reprezintă o realitate multidimensională, alcătuită din limbă, sentimente și o simbolistică specifică.

Identitatea românească este concepută ca fiind rezultată din specificul național, termen destul de ambiguu, însă folosit ca modalitate de analiză. Personalități românești au propus câte o formulă de descriere a realității etnice autohtone: „specific național” (G. Ibrăileanu), „spiritualitate românească” (Mircea Vulcănescu), „spirit românesc” (Nae Ionescu), „românism” (C. Rădulescu-Motru), „spațiu mioritic” (L. Blaga), „fenomenul românesc” (M. Ralea), „ortodoxie” (N. Crainic), „suflet românesc” (C. Noica), „echilibru românesc” (D. Stăniloae) etc.

Identitatea românească este expresia caracterului național. Ea desemnează ceea ce românii au specific, ca popor distinct de alte comunități naționale, reflectă calea specifică în care ei își construiesc cultura și își organizează viața privată și viața publică, exprimă modul lor particular de a răspunde la constantele universale ale culturii: îmbrăcăminte, hrană, locuire, religie, joc, artă, comunicare, limbă. Identitatea românească derivă din participarea indivizilor la practicile culturale și activitățile proprii românilor, presupune atitudini pozitive față de membrii grupului național, atașament și mândrie națională, sentimente de protecție, determinate de apartenența la o națiune, loialitate față de membrii grupului național, revendicarea unei obârșii comune și împărtășirea aceluiași tradiții și obiceiuri.

Valoarea națională a României este alcătuită din proprietatea intelectuală românească - creații

ale minții românilor: invenții, opere literare, artistice și simboluri, nume și imagini utilizate în comerț. Toate acestea contribuie la construirea identității naționale.

Un brand de țară „trebuie să răspundă la două obiective majore: să creeze o imagine unitară și atractivă pentru exterior (turiști oameni de afaceri, investitori etc.) și să permită un proces de terapie socială, asanare morală și dezvoltare spirituală, prin crearea unui traseu psihosocial prin care națiunea respectivă să se regăsească (acest traseu trebuie să conțină o promisiune sau o viziune de tip expectativ care să fie, în aceeași măsură, așteptată și acceptată de către membrii nației).

Așadar, diferența între imaginea unei țări și brandul de țară este aceea că imaginea țării se poate forma fără acțiuni concrete și direcționate în acest scop, în timp ce brandul de țară este imaginea țării rezultată ca urmare a eforturilor ce se fac în acest sens de țara respectivă

Brandul de țară este mai mult decât imaginea de țară, este o imagine influențată în mod conștient și îndreptată într-o anumită direcție favorabilă țării. Imaginea unei țări se poate construi la întâmplare, atunci când apare spontan, natural în conștiința lumii, „brandul de țară” rezultat fiind un produs istoric și cultural, sau poate fi planificată printr-o strategie coerentă la care să-și dea concursul specialiștii în domeniu.

Am scris toate aceste definiții, împrumutate din manuale, doar pentru a accentua importanța zilei de 24 iunie ca zi a unui simbol național de mare cuprindere și tradiție. În același timp să putem aduce astfel, cu plăcere, un cald omagiu truiditorilor satelor noastre, din toate timpurile, care au dat prin munca și farmecul creației lor sens nobil, perpetuu și profund unui obiect vestimentar.

Ce poate fi mai înălțător pentru femeia română decât faptul de a picura în cusăturile de pe haina pe care o poartă la sărbătoare lacrimi și sudoare, lumină și iubire, mângâiere și dor? Și de a lăsa testamentar urmașilor ei, în lada de zestre, această unică dovadă a virtuților ei și ale neamului din care face parte?

La românească adună astfel în existența ei milenară toată durerea și izbânda unei nații demne, trecută prin multe și grele vicisitudini, poartă mărturie despre ce am fost și suntem ducând mai departe, în timp, simbolul sufletului poporului nostru.

Pe 24 Iunie creștin-ortodocșii sărbătoresc Nașterea Cinstului, Slăvitului Prooroc, Înainte-Mergătorului și Botezătorului Ioan, sărbătoare cunoscută în popor cu numele Sf. Ioan de vară, Sf. Ioan sau cu numele de Sânziene sau Drăgaica.

Luna iunie era considerată luna tinereții, iar aceasta este „o sărbătoare foarte îndrăgită a verii, care înmănușează cele mai multe obiceiuri și practici magice”.¹

Sânzienele sunt personaje mitice ce întruchipează zâne bune care vin noaptea din văzduh și apar numai în cete. Ele pot aduce sănătate și holde bogate, dar pot fi și mânioase și gata de a face rău dacă sunt supărate de oameni.

În Muntenia, tinerele fete se adunau din satele apropiate și alegeau pe cea mai frumoasă dintre ele pe care o numeau Drăgaica. Apoi, împodobeau cu o cunună împletită din spice de grâu, cu multe basmale și îi puneau în mâini cheile de la șurile și de la grajdurile lor. Fata cea frumoasă astfel împodobită mergea prin toate satele învecinate cântând și dansând împreună cu prietenele ce o întovărașeau și care o considerau stăpâna lor. Cântecul lor era despre căsătorie, dar cea aleasă Drăgaică se putea căsători după trei ani de la momentul alegerii. Toate fetele râvneau cinstea de a fi alese Drăgaică.

În Moldova, fetele culegeau florile numite „Sânziene”, albe sau galbene, umblând prin rouă și făcându-și coronițe sau le purtau la sân, la brâu, ori în buzunar. Iar din flori de cicoare își făceau colane cu care își încingeau mijlocul și astfel împodobite umblau toată ziua. Seara, strângeau aceste plante, o parte le puneau sub pernă pentru a-și visa ursitul, iar cealaltă parte o păstrau pentru leacuri folositoare. Se spunea că în noaptea de Sânziene este cel mai ușor de găsit iarba fiarelor, cea care deschide orice lacăt. Tot în Moldova, se făceau descânțece de iubire (Berbicieni, Jud. Bacău).

În această zi, se mai scoteau hainele la aerisit afară împotriva moliilor.

În Transilvania, în ajunul acestei sărbători, sătenii plecau la câmp să adune sânziene și să le

împletească în cununi. Apoi, acestea erau așezate la ușile caselor, pe crucile dintre holde și hotare, prin straturi, pe la stupii cu albine.

În Dobrogea, obiceiul era ca patru fete să facă Drăgaica: două dintre fete se îmbrăcau în straie femeiești, își împreunau mâinile cu celelalte două fete și, astfel, jucau pe la case diferite jocuri naționale primind daruri.

Se spune că în ziua de Drăgaică „să nu se scalde nimeni că e rău de înecat; iar dacă cineva trece o apă înot de trei ori fără a se odihni, nu se va îneca tot anul”.²

24 iunie, mai este denumită în popor, Amușitul Cucului. De la Buna Vestire – numită popular Ziua Cucului, atunci când se aude primul cântec al cucului – el cântă neîntrerupt trei luni până la Sânziene sau de Drăgaică, atunci când se spune că se înecă cu orz sau cu cireș. Această credință se regăsește și în cântecul popular:

„Legea ta de cuc bălan
Te-am nămit să-mi cânți un an;
Tu-ai simțit a Sânziene
Și ți-ai vârât pliscu'n pene!
Cucușorule bălan,
De ce nu-mi cânți câte-un an?
Ai cântat numai o lună
Și ți-ai luat ziua bună!”³

1. Lelia Zamani, Bucureștii în sărbătoare, Ed. Vremea, București, 2016, p.

2. N. Cerbulescu, Dintr'ale neamului românesc, Tipografia Școlii Militare Infanterie No. 2, Sibiu, p. 104.

3. Tudor Pamfile, Sărbătorile de Vară la Români. Studiu etnografic, p. 106.

Drăgaica din Cartal

Pompiliu Pârvescu

Pompiliu Pârvescu descria, în 1908, în lucrarea sa de referință *Hora din Cartal*, apărută în Editura Academiei, cap de serie pentru valoroase studii folclorice, *Drăgaica din Cartal*, azi *Vultur de Dobrogea*. Evocându-l pe Dimitrie Cantemir, primul care a prezentat acest obicei popular:

„Ca un cult al Cerei a mai existat în tradiția noastră un joc cu desăvârșire agrest, pomenit la începutul sec. XVIII, dar care a continuat a trăi neștiut, câtvă timp până când într'o bună zi a dispărut. E drăgaica.⁴ (Din toată această tradiție azi nu se mai păstrează în Cartal decât obiceiul de a serbă o zi a anului: 24 iunie, ziua Drăgaicii. Atunci câmpul este înspicat, copt și așteaptă coasa. Se fac clăci. Pe fața lanurilor scânteiează tot felul de flori. Fetele le strâng și-și parfumează apa în care se scaldă. - D. Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, București, 1872, ed. Ac, p.141).⁵

*

O descriere pitorească, trădând calitățile de publicist ale tânărului Pompiliu Pârvescu, în rândurile de mai jos:

„Și de dimineață Țigăncile ies de pretutindeni ca lăcustele. Numai le vezi alergând pe uliți negre, sdrențuite, uscate ca o coajă, rezemându-se în bețele lor lungi și măsurându-te de departe cu privirile întunecate. Impărțite tot perechi te pomenești cu ele în bătaură, în larma câinilor.

- Nea, Pârjol; păzește, Vidra...

Câinii feresc în lături și de sub șopron, unde

4. Pârvescu, Pompiliu - *Hora din Cartal*, București, 1908, pg.20.

5. Pârvescu, Pompiliu - *Hora din Cartal*, București, 1908, pg.132.

au alergat la gura stăpânului, îndreaptă din când în când câte un mârâit neprietenos musafirilor āstora neplăcuți...

Apoi o țigancă mai tânără își trece desagii în mâna celeilalte și se dă mai la o parte în mijlocul bătăturii. E gătită ca un satir la un cules de vie. Buchetele de ostrătel fac roată în jurul pletelor desfăcute. Pela brâu și în piept atârnă desprinse mănunchiuri cu foi de pătlagină... Când s'a făcut ușa mare și lelea Chivuța s'a proptit în prag, Țiganca cu desagii prinde să cânte:

*Paparudă, rudă,
Apa să ne ude...*

Și în clipa aceea tovarășa începe să salte un joc monoton, repezind picioarele goale înainte, răsărind pașii pe loc, învârtindu-se și scuturându-și salbele, ridicând fruntea și cerșind cu ochii închiși, amețiți, îndurarea cerului. Din când în când trosnește degetele și strigă obosită: „ha, ha!...” în cântecul plângător, îngânat ca o rugăciune domoală:

Foto: Cătălina SÎRBU

*Cu găleata rasă,
Că plouă de varsă,
Cu găleata, leata
Peste toată sloata.
Unde dă cu maiul,
Să crească mălaiul,
Unde dă cu sapa,
Să curgă ca apa!..*

Și leica Chivuța se trage încetișor dela ușă în întunericul odăii și se întoarce în curând c'o căldare. paparuda se ferește, dar nea Gheorghe ia căldarea din mâna nevestei și apa de pe fund svârlită dintr'o scuturătură a mânei sticlește o clipă și cade cu sgomot peste capul Țigăncilor...

Paparudele se scutură, își șterg ochii cu mâneca, și în râsetele copiilor se apropie amândouă de gospodar și cască desagii...

Leica Chivuța vine c'un făraș cu mălaiu, c'o

strachină de fasole și le dă drumul pe gură...

- O cămașă mai veche, nevastă, să vă dea Dumnezeu sănătate și berechet... V'o hainuță, c'am un copilaș, iaca să hie bodaproste, nevastă... la cărați-vă de aici, c'asmuț câinii...

...Și pe la prânzul cel mare nori subțirei se ivesc ca niște pete de funingine. Câte unul se oprește așa 'n treacăt pe deasupra satului și picură câțiva stropi de ploaie. Găinile ciugulesc lacom și din fugă semințele descoperite pe fața înegrită a pământului și se strâng toate sub streășină.

Și de acolo dela adăpost cocoșul întoarce mereu capul și se uită c'un ochiu pe sus, pe la norii, cari se alungă grăbiți pe buza cerului la vale... Când a văzut că a stat ploaia, iese iar în ogradă călcând falnic și chemând prelung, ca să-și strângă iar norodul la sine..."⁶

6. Pârvescu, Pompiliu - Hora din Cartal, București, 1908, pg.84-85.

Obiceiuri de pe la noi

Păsărea Nepăsare în toi de Cireșar

Adrian NICOLA

Bun găsit dumneavoastră, cinstiți gospodari!

Neiubitor de căldură fiind, sufletul meu se bucură, iată, de venirea lui Cireșar de parcă-n prag i-ar sosi cineva drag. Alai de flori, cor de păsări înălțând ode fecundității, coșuri cu fructe și verdețuri, râuri de miere și mai ales sărbători, multe sărbători ce te opresc a porni fără de odihnă la chemarea pământului spre munca lui istovitoare. Îți vine să cânti pe câmp sau în grădină de atâta frumusețe a culorilor, de parfumul florilor și cântecul păsărilor. Dacă nu știi cânta, măcar fluieri, căci sufletul omului știe să se lase mișcat de această chemare, devine mai bun, sărbătorește și mai cu seamă dăruiește. Parcă nici de sfintele sărbători ale sfârșitului de an nu am simțit așa de tare dorința omului de a dăruia din ce are ca acum. Parcă și văd femeile satelor ducând altora, împărțind, pentru a putea mânca apoi și ele, felii din întâiul castravete ce-i ajungea pe masă, prima poală de cireșe culeasă din curte, făcute chiticele și legate la cozi

cu ață roșie, împărțite copiilor de pe uliță sau străchioara cu zarzăre din cele ce se coc odată cu orzul dăruită de vecină peste gard, făcându-i cruce în grabă, să apuce și ea să guste, să nu moară de poftă ocolind prin uliță să vină la noi în băătătură ca omul, pe poartă.

Dania lor nu se petrecea doar de înălțare, când oamenii își încingeau trupul cu ramuri de leuștean să nu-i doară anul acela spatele, la Rusaliile scormonite de tăpile călușarilor, atunci când Dochiile satelor porneau înaintea răsăritului soarelui să adune pentru leac roua călcată de iele a Sânzienelor, te chemau să aduni buruienile de leac ori grăbeau spre târgurile de Drăgaică, pe 11 ale lui Cireșar, când Sfântul Vartolomeu bagă bobul în spicul de grâu și pedepsește cu furtună pe cel nepăsător de prima ivire a chipului Mântuitorului în bobul de grâu, ori de Sâmpetru când, după obicei, se împărțeau fructe odată cu colacii, datul de pomană era de fiecare zi. Abia pășeau pe uliță, că în cale îți ieșea femeia, mai cu

seamă femeia bătrână, ținând pe mâini tava cu bunătățile anotimpului, unele abia date în pârg, împărțite cu teama de a nu greși. Nu era puțin lucru pentru ele să rupă și să muște din rod nou fără a trimite prin împărțire și celor plecați în altă lume.

Oamenii erau cu grijă pentru toate, căci nimic din lumea satului nu se făcea doar după tic-tacul ceasului, cam rar auzit prin casa de țăran, după mersul trenului trecând pe lângă sat în sus sau în jos la oră fixă, ori după nesomnul bătrânilor opriți de trecerea timpului de la muncă. Știau ce, cum și când să faci după semnele știute doar de acela care și-a purtat tălpile goale, măcar câțiva ani, prin țărana uliței. Bunăoară, trecând câmpul uscat de secetă, doar ce auzai din car, în depărtare, chiotele prigoriilor. Țipătul acela al lor, chiotele ascuțite ce le scoteau, păreau un joc al veseliei, dar nu era așa. Era un semn al nerăbdării frumoaselor și nepotolitelor păsări, despre care se spune că nu beau apă decât atunci când plouă. Dacă nu ploua noaptea ce avea să vină, țăranul știa că va ploua ziua următoare, așa că nu pornea să bată drumul degeaba, să obosească animalele de povară și să poarte hrana în traistă fără folos, fiindcă avea să plouă. El știa că e musai să taie un copac fiindcă acesta îndesea obiceiul de a primi în ospetie ciocănitoarea, iar moțata pasăre nu mergea acolo unde știa că nu primește nimic. Nici nu mai trebuia să-i caute sub scoarță acelui copac, auzind „cioc-cioc-cioc!” al ciocănitoarei, scutea bietul copac de pedeapsa uscăciunii și îl tăia. Când cucuveaua făcea popas mai multe nopți la o anume casă, oamenii din casa aceea trebuiau să ia seama cine-i cel mai bolnav dintre ei. Acela trebuia să se caute la vreun doctor, căci de multe ori cântecul ei înfricoșător însemna venirea morții tocmai acolo unde cânta noaptea.

Copil fiind și ligav la mâncare, adică abia mă atingeam de ea, cât să pot viețui, ai mei aveau grijă ca în fiecare dimineață, fie pe drumul bătut cu piciorul spre vie sau la alte munci ale lor, fie în carul cu boi, pe drum mai lung, aveau grijă să-mi îndese în gură o bucată de pâine pe care era musai să o mestec, cu poftă sau fără poftă, să înghit și să îi aud: „la acolo, că te spurcă cucul!”. Afurisitul de cuc, era în stare să stea undeva ascuns, lăsându-și toate ale lui deoparte, cu ochii săi ageri ațintiți către mine, ținând socoteala dacă eu sau vreunul din ai noștri am mâncat ceva în dimineața aceea, înainte să pornim la drum. Mi se spusese că spurcatul cucului îți dădea amețeli și lipsa poftei de viață, făcând din tine o cârpă, un fel de sperietoare purtătoare de țol ponosit, bună doar să sperie păsările ce îți fură din recoltă. Mai târziu, când tata nu ieșea din casă decât pe prispă, la ligheanul în care se spăla, înainte de a mânca, am aflat că mâncarea aceea de dimineață nu ținea seama de părerea cucului, că aveai amețelile acelea fiindcă zaharurile din trupul tău se terminau. În felul acesta am hotărât să iau seama ce amestec avea cucul încât oamenii să pună așa multe, bune sau rele, pe seama acestei păsări.

În frăția sa cu natura, românul – și poate nu doar el – a chibzuit la animale, la păsări, la copaci și ierburi, la tot ce-l înconjoară, pentru a le putea înțelege, apropia și folosi. Așa a dat și cuc, de Pasărea Nepăsare, mare cât un porumbel sur-albăstrui, care cânta mereu „cucu-cucu”, căruia i-au spus după numele său, Cuc. Porecla „Pasărea Nepăsare” a fost dată uitării destul de repede. I se spusese așa fiindcă omul îl credea craiul codrului, al pășăretului, acela care se drăgostește cu perechea sa, zămislește urmași prin ouă, dar nu le clocește, le strecoară cu șiretenie în cuiburi străine, pentru a fi clocite de păsări ale căror pui îi seamănă, iar pasărea înșelată trebuia să-i scoată pui, să-i hrănească și să le dea puterea zborului.

Nu era însă deloc așa. Cucul nu își striga numele precum neguțătorii din iarmaroc, cu mândrie și încredere, să se adune pe lângă el toate neamurile de pășăret, își striga, nu își cânta, singurătatea pe această lume, neputința de a-și zămisli rodul iubirii ca toate celelalte păsări, într-un cuib al său, pentru faptul că acesta nu că n-ar vrea, el nu poate să clocească. Puțini oameni știu că atunci când cucul cântă într-un loc, acesta a găsit acolo pasărea potrivită și cuibul potrivit pentru a-și pune ouăle ori se află în apropierea unui cuib în care ouăle sale au fost clocite de altă pasăre. Stă pe cracă și pândește plecarea stăpânei cuibului pentru a se duce la cuibul acela. Dacă puii și-au scos capul din găoace, îi hrănește,

și nu doar pe ai săi, cum s-ar crede, și pe ceilalți găsiți în cuib.

Pânda aceasta lungă, până ce puii își iau zborul, a înduioșat omul satului care și-a dat seama că porecla „Pasărea Nepăsare” este nepotrivită pentru cuc. De atunci l-a luat părtaș în viața sa, făcând din pasărea aceasta o ființă precum el, cu care vorbește, se sfătuiește, îl întreabă ce nu știe și-l poartă în cântecele, vorbele de duh și snoavele sale ca pe cineva de aproape. Așa ajunge cucul să fie în povești și cântece, pețitorul sau sfătuitorul („...m-au pețit la mama doi,/ unul miercuri, altul joi,/ spune-mi puiule de cuc/ după care să mă duc”), frățior („...că sunt tare strănior/ și am cucul frățior...”), haiduc („Cucule, băiatule,/cucule, haiducule!”) sau prieten al haiducului („Și-am să vin la primăvară/ când o cânta cucul iară”), prevestitor de bune sau de rele („Care cuc mi-a cântat mie/ din codru să nu mai vie!...”), cel chemat să aline suferințele altora („Mierlița când e bolnavă/ vine cucul și mi-o-întreabă/ ce-ți e ție soro dragă!”) ori acela care deplânge soarta românului („Cântă cucul, bată-l vina/ de răsună Bucovina.”).

Pe seama lui se pun tot felul de semne la care omul ar trebui să fie cu băgare de seamă. Pe vremea când calendare scrise nu erau, primul său cântec spunea omului că este vremea Bunei Vestiri, a Blagoveștenii și echinocțiului de primăvară, de care se legau multe din treburile gospodăriei și ale pământului. Se spunea că a prins glas fiindcă a mâncat muguri de copaci, fiindcă această pasăre nu cântă până nu are în cioc gust de mugur. Când cucul prindea a cânta răgușit ori nu se mai auzea strigându-ți numele, oamenii spuneau că s-a înecat cu câte ceva, cu sămburii cireșelor sau cu boabele de orz care atunci se întăreau, răgușea și se dădea după umbră și răcoare, căci ultimele lui cântări vesteau solstițiul de vară, arșița și dogoare, ziua crescând și noaptea neîndestulătoare odihnei. Vestea oamenii să se ferească de iele și să lase umblatul, mai cu seamă noaptea, pentru a nu călca în locul pe care au jucat ielele cele rele, fiindcă primăvara a trecut.

Multe din cele petrecute în viața omului se pomeneau alături de numele cucului. Bunăoară, despre omul rămas singur, cu dorul nealinat, se spunea și se spune că este „singur cuc”, iar despre chefliul care s-a cinstit mai mult decât trebuie la vreun birt și merge acasă pe două cărări se spune că s-a făcut „cuc și altă pasăre” ori că are „cap de cuc”. Aceluia care are bani puțini i se zice că „îi cântă cucul în chimir”, celui fără noroc i se spune că „i-a cântat cucul în spate” sau „în casă”, despre cel care, cu multă trudă și iubire, a dat

cuiva tot ce se poate da, se spune că i-a dat „și lapte de cuc”, iar despre cel rău se zice că are „mila cucului”.

Plantelor, mai ales celor bune de leac, li s-a spus după numele acestei păsări: ciuboțica-cucului, umbra-cucului, grâul-cucului, mălaiul-cucului, mierea-cucului și încă multe altele. Un dans popular jucat de mascați este numit Jocul cucilor, iar multe locuri de care se leagă viața românului au fost poreclite cu numele său: Vama Cucului, Izvorul Cucului, Valea sau Dealu Cucului, Fundătura Cucului, Ulița Cucului, Cuibul Cucului și câte altele.

Cum și de ce a intrat pasărea aceasta în viețile și sufletelor oamenilor, nu pot spune. Privind de departe, ți se pare că n-ar merita, mai ales că mulți o cred în stare de răutăți, de șiretenie și de lene, mai ales că nu-și cântă cântul decât pe răcoare, puțin timp din an și nici prea bună de stârpit dăunătorii, gâze, viermi, omizi sau păsări, nu este. Mă întrebam ce s-ar petrece dacă l-ai sili să se uite într-o oglindă, să nu se mai creadă așa de singur și neajutorat încât să-și plângă de milă și să cheme mereu pe altul ca el ca să-i fie pereche, însă numai apa lacului a putut să-l țină alături de chipul său. Cu toate cele ce am spus, în chip de sfadă, despre „Pasărea Nepăsare”, de copil am aflat că este o pasăre sacră, mult pe placul lui Dumnezeu, că dacă omori una îți seacă mâna, fiindcă este pe vecie la sufletul omului cu viața necăjită ca și a lui și că este mai bine să fii prieten, decât dușman, cu dânsul. Ceea ce am și făcut, pătrunzând în viața sa, după ce primăvara aceasta, pasărea cea sură și solitară s-a îndurat a-mi cânta mai mult ca niciodată.

*Al dumneavoastră, cu smerenie,
Adrian*

Cimiliturile - inventivitatea și umorul românului

Anastasia DUMITRU

Unele specii literare populare aproape că dispar din uzul comun. Puțini tineri mai cunosc azi ce este o cimilitură. Pentru a răspunde la această întrebare, voi avea în vizor volumul lui Artur Gorovei, *Cimiliturile românilor*, 1898, reeditat în 1972, ediție îngrijită și cuvânt-înainte de Iordan Datcu, Editura Eminescu, București. Cimilitura este o ghicitoare, care face parte din categoria speciilor scurte ale literaturii populare. Potrivit Dicționarului de termeni literari, cimilitura este înrudită cu enigmele, întrebările și răspunsurile, șaradele și aritmografele etc., ea se deosebește de toate acestea prin caracterul său alegoric și metaforic. Cimilitura utilizează alegoria, personificarea, perifraza, metonimia, făcându-se felurite aluzii la un obiect sau fenomen, la oameni, animale, plante etc., astfel se ajunge la identificarea lor prin asocieri logice. Se presupune că cimiliturile sunt un reflex al mentalității arhetipale, tabuistice, când obiectul socotit tabu era numit prin procedeele de mai sus. De asemenea, s-a emis ipoteza că, tot în acele timpuri străvechi, ele aveau menirea de a-i iniția pe tineri în limbajul secret al preoților și vrăjitorilor. Cu timpul, s-au adăugat alte forme de artă, aptitudini artistice ale omului, jocul competitiv al inteligenței sale, dinamismul creator al spiritului său.

De studiul cimiliturilor s-au ocupat mai multe personalități care au colaborat la *Șezătoarea*, „revistă pentru literatură și tradițiuni populare”, din anul 1903 „revistă de folclor”, avându-i ca fondatori pe învățătorii N. Vasiliu, G. Pavilescu, T. Danilescu și M. Lupescu, la care au colaborat T.T. Burada, B. St. Delavrancea, M. Gastor, B.P. Hasdeu, N. Iorga, T. Pamfile, Miron Pompiliu, S. Mehedinți etc. G. Coșbuc, relevând vicisitudinile cărora a trebuit să le facă față revista, aprecia totodată importanța Șezătorii, „în care au acumulat în cursul anilor atâtea rămășițe ale depozitului de tradiții și eresuri populare, atâtea prețioase manifestări ale literaturii orale”. Revista *Șezătoarea* a avut meritul de a fi produs o vie emulație, de a fi dus la nașterea unor publicații surori: Ion Creangă, Izvoarașul, Tudor Pamfile, Doina, Comoara satelor, oferind cercetătorilor un material folcloristic concludent, constituind chiar un manual de limba română la lectoratele din cadrul unor universități. Artur Gorovei, referindu-se la istoria folcloristicii în cultura noastră, aprecia *Șezătoarea* „ca primă revistă de folclor”, care a dezgustat o comoară menită să fie pierdută pentru totdeauna și a contribuit la dezvoltarea interesului pentru culegerea și cercetarea materialului nostru folcloric”. Pe lângă *Șezătoarea*, Artur Gorovei a publicat *Cimiliturile*

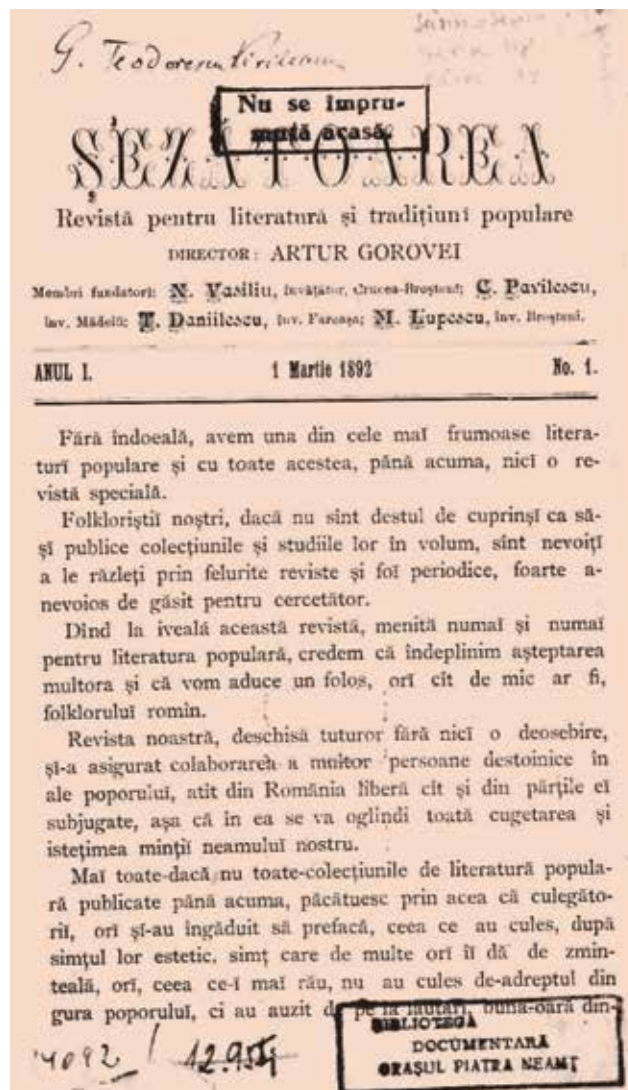

1918. La șezătoare Reproduse din Bilder aus der Dobruđja

românilor și Descântecele românilor. Cimiliturile românilor (1898) au realizat un document artistic de o valoare inestimabilă. Acest studiu demonstrează inventivitatea și umorul românului, măiestria metaforică a creatorilor anonimi care au sporit genul enigmatic. G. Pascu a stabilit 32 de grupe de ghicitori metaforice, stăruind asupra ghicitorilor metaforice, perifrastice, metonimice, sinecdotice, metaforico-perifrastice. Iordan Datcu preciza că ghicitorile amintesc de birul apăsător (Ce e greu peste bordei? Ce e greu pe casă?), altele vorbesc despre injustiția și metodele ei de opresiune, despre vremurile când „dreptatea” era una a bătei „În pădure m-am născut,/ În pădure, am crescut,/ Și în oraș cum m-a adus/ Judecător am fost pus”. „O ghicitoare, culeasă de Al. Vasiliu, a surprins, în linii sumare, dar de o maximă precizie, imaginea casei în care era nevoit să trăiască țărânul de ieri: „Coteț lipit/ În el de viețuit”. Alte ghicitori au devenit expresii ale năzuinței neabătute a poporului spre lumină; ele fac elogiul cărții și cititului „Rădăcină despleticină,/ Se alege (câștigă) cine-o dezbină (dezleagă)”. Gândul este numit „Nuielușă fermeneă,/ Colindai lumea cu ea,” iar cugetarea: „Ager, sprinten și ușor,/ Fără aripi pot să zbor;/ Printre ploaie, printre nori.” Dincolo deci de alura lor generală de joc, de șotie, de joc de cuvinte, se desprind gânduri și năzuințe, ghicitoare fiind ferm împlântată în realitățile care au generat-o.”¹

Studiul lui Arthur Gorovei este fundamental pentru înțelegerea acestui gen de creații populare. După el, au mai apărut o serie de culegeri și antologii, însă volumul lui Gorovei rămâne cel mai important. Enumerăm câteva contribuții: Gr. G. Tocilescu, Materialuri folcloristice, vol. I, partea 1 și a 2-a, București, 1900; Gh. Popescu-Ciocănel, K. I. Patriciu, G.P. Salviu, Brașoave, București, 1905; Tudor Pamfile, Cimilituri românești, București, 1908; N. Păsculescu, Literatură populară românească, București 1910; Dr. G. Pascu, Cimilituri românești. Anexă la Despre cimilituri, București, 1911; Eugenia Macrina Jugănar, 101 ghicitori, auzite în șezători, de la fete și feciori, Cluj, 1927; G. F. Ciușanu, G. Fira, C.M. Popescu, Culegere de folclor din județul Vâlcea și împrejurimi, București, 1928; Victor Al. Glinsky, 200 ghicitori foarte frumoase culese de..., Huși, 1929; Leca Morariu, Cimilituri, culese de..., Suceava, 1930; D.G. Miron, Ghiciți, copii!, Botoșani, 1935; Gh. I. Neagu, Ghicitori din Ialomița și Teleorman, Roșiorii de Vede, 1939; Lucian Costin, Ghicitorile bănățene. Studii asupra folclorului bănățean, vol. III, Craiova, (1941); Ilie

1. Iordan Datcu, prefață la Artur Gorovei, Cimiliturile românilor, Editura Eminescu, București, 1972, p. XI.

I. Mirea, Colecție de ghicitori (cimilituri) pentru șezători, ediția a 2-a, București, (1943); Mihail Sadoveanu, Poezia cimiliturilor, București, 1949; Teodor Balș, Pe-un picior de plai, București, 1957; Cicerone Theodorescu, Izvoare fermecate. Culegere de folclor, București, 1958; Bucurie, mândră floare, culegere de folclor poetic contemporan din regiunea Suceava, Suceava, 1962 etc.

În prefața primei ediții, Artur Gorovei făcea distincția între ghicitoare și cimilitură, menționând că diferența este aceeași ca între gen și specie: „Fiecare cimilitură e o ghicitoare, nu însă orice ghicitoare e cimilitură, după cum orice om e o ființă, fără ca orice ființă să fie om”. „Când în lungile nopți de iarnă, bătrâni și tineri se adună la șezătoare, și un moșneag sfătos, purtat prin lume și învechit în zile rele, întrebă cu viclenie: „cine, după moartea lui, a intrat în

Foto: Asan ARTUR

pânțele maică-sii”², aceasta e o ghicitoare, la care se răspunde că după moartea lui, Adam a intrat în pânțele muică-sii, adică în pământul din care a fost alcătuit. Aceste ghicitori sunt cunoscute și sub numele de întrebări și răspunsuri. Când, din alt ungher al șezătoarei, un flăcău sprinten și voios va striga: „Cimel, cimel:/ La trup pepene,/ La cap pieptene,/ La picioare/ Râșchitoare,/ Cocos, boule./ Pricepete, nătângule,” aceasta e o cimilitură, care se tălmăcește prin „cocoșul”, continuă Artur Gorovei. Folcloristul remarcă răspândirea acestei specii de ghicitori, cimiliturile, fiind cunoscute în toate părțile locuite de români. Cimiliturile încep cu formula cinel-cinel ori ghici ghicitoare mea, sau se intră de-a dreptul în descrierea parafrastică a obiectului de ghicit. Uneori ele debutează cu expresia „Cimilica, Mititică...” Făcând un istoric al acestei specii, Artur Gorovei constată că cele mai vechi cimilituri românești au fost cele adunate și date la lumină de T. Stamati în Foiletonul Zimbrului din Iași, în 1851, publicate separat într-o broșurică de 15 pagini. În aceeași perioadă tipărește și Anton Pann, la București, două broșuri intitulate: O șezătoare la țară sau călătoria lui Moș Albu, urmate de alte contribuții ale lui Vasile Alecsandri, P. Ispirescu etc.

Artur Gorovei include 491 de capitole, cu 1960 de cimilituri tip și 756 variante de unde lectorul poate cunoaște aspecte legate de mentalitatea poporului român, poate reface o lume deja apusă. Multe cuvinte au dispărut din fondul lexical principal, ele s-au conservat numai în expresii, proverbe, basme, colinde, cimilituri, în acest tezaur folcloric parțial știut, areal care merită cercetat în disertații ale masteranzilor

sau doctoranzilor. De exemplu, la capitolul limbă, românul este foarte inventiv întrebându-se: „Ce șade în apă mereu/ Și nu putrezește?” (cimilitură culeasă de P. Ispirescu, inclusă în studiul lui Gorovei).³ Alte cimilituri referitoare la limbă sunt: „Ce-i mai dulce și totodată/ Mai amar pe lume?”; „Ce-i mai rău și ce-i mai bun/ Pentru omul cel nebun?”; „Oase n-are, nici aramă,/ Însă oasele sfărâmă.” Comuniunea românilor este sugerată prin respectul pe care îl aveau atunci când se așezau la masă, unde exista o rânduială, simbolizată prin cuvântul „horă.” Pentru a da răspunsul la cuvântul „masă”, românul alcătuia cimiliturile: „În

pădure născui,/ În pădure crescui;/ Acasă dacă m-a adus,/ Horă împrejur mi-a pus.”; „În pădure sunt născută,/ În pădure sunt crescută,/ Din pădure sunt adusă,/ Și la mare cinste pusă”; „În pădure naște,/ În pădure crește,/ Vine-acasă,/ Și ea e mai mare jupâneasă”.⁴ Bucuria conviețuirii rezultă și din variatele cimilituri referitoare la scripcă (vioară): „Am o scândură uscată,/ Și-n cui stă aninată./ Sună de răsună,/ Toți oamenii adună.”⁵ Pentru a înlocui cuvântul vioară, erau folosiți mai mulți termeni: „Scoică uscată,/ În cui aninată”; „broască uscată”, „țandură”, „floare”, „doagă”, „gâscă moartă, în cui aninată”, „țandurica bradului,/ veselie satului”.

Dacă unii postmoderniști vor să ne ia și numele dat la botez și să ne transforme doar în CNP-uri ori coduri digitale, strămoșii noștri ne reamintesc că numele este esențial, prin nume suntem pomeniți în veșnicie pentru că numele „este în toate”: „Ce lucru este în toate/ Și fără el nu se poate?”; „Știi tu, poate,/ Ce-i în toate?”; „Ți intră-n toate/ Ș-ar rămâne fără moarte.”⁶ Înțelepciunea românului este dovada mentalității sale profunde, a încrederii în nemurire. Sufletul este asociat cu o porumbiță care zboară spre cer: „Am o lădiță/ Cu o porumbiță/ Dacă zboară porumbița./ N-ai ce face cu lădița.”; „Am o lădiță,/ Și-n nuntru o hulubiță”; „Ce nu se poate îngropa?”⁷, se întreabă neamul nostru reflectând asupra veșniciei sufletului. Străbunii noștri încercau să definească metaforic și trupul: „Am o furcă:/ Pe furcă/ Un burdub,/ Pe burdub/ O

3. Ibidem, p. 221.

4. Ibidem, p. 243.

5. Ibidem, p. 375.

6. Ibidem, p. 275-276.

7. Ibidem, p. 402-403.

2. Artur Gorovei, Cimiliturile românilor, op. cit, p. XV.

cruce,/ Pe cruce,/ Bostanul.”⁸ Trupul este similar cu o cruce și cu o furcă, atribute ale verticalității. Românii erau atenți și la umbra lor, întrebându-se „Ce nu-i nimic/ Și tot se vede?” Umbra este ca un nume care se ține de om, „pătrunde în toate”, umbra este simbolul sufletului.

Poporul român știe cât de importanți sunt ochii, această poartă a sufletului, cuvânt care face parte dintr-o diversitate de proverbe, locuțiuni și cimilituri. Ochii sunt numiți metaforic mere, nestemate, bulgărași de aur, luceferi etc.: „Am două mere frumoșele/ Când le-arunc, atunci se duc.”; „Am două pietre nestimate:/ Încotro le-arunc, acolo se duc”; „Am doi bulgărași de aur:/ Încotro-i arunc, într-acolo se duc.”; „Am două globuri de aur:/ Cât le-arunc, atâta se duc”; „Am două lumini, de ajung până la cer”; „Doi luceferi/ De privesc lumea cu ei.” Străbunii noștri știau că acolo unde ne este privirea și gândul, acolo este și sufletul, ei nu-și pierdeau timpul tăind frunză la câini, nu alergau la psiholog, ci își cântau suferința prin doine, mergeau la biserică, unde cântau pricesne și colinde, mergeau la șezători unde lucrau și cântau balade sau spuneau povești. În inimile curate, se reflecta frumusețea lumii, pentru că românul spunea că nu are doi ochi, ci „doi porumbei:/ toată lumea s-oglindește-n ei”; „Am două mere negre/ Pe câmp aruncate,/ Și văd multe păcate.”⁹ Omul este „pom cu rădăcina în sus”, iar anii vieții sunt rezumați astfel: „Douăzeci de frumoși,/ Patruzeci de voinici,/ Șaizeci de înțelepți,/ Optzeci de nebuni.” Românul sintetizează și viața pomului astfel: „Primăvara mugurește/ Vara umbrește/ Toamna hrănește/ Și iarna încălzește.../ Poftim de ghicește”.¹⁰ Omul simplu s-a gândit nu numai la soarta sa, la ciclicitatea vieții și a anotimpurilor, ci, la fel ca tibetanul, le-a evocat și pe cele mai mici vietăți. Despre rămă spunea: „Strigă liba de la gard,/ Și mă apără de găini,/ Că de câni nu mă tem”¹¹, cimilitură pe care o identificăm și în opera lui Ion Creangă. Sunt cimilituri despre tot ce mișcă, despre toate târătoarele, despre obiectele din jurul casei ori despre aștri. Șarpele este numit: „Curelușă unsă,/ Pe sub pământ dusă”, „Am o varga/ Unsă cu unt/ Și aleargă/ Pe sub pământ”;

Foto: Asan ARTUR

„Am o bătă târcată,/ Pe câmp aruncată”.¹² Toate aceste denumiri metaforice demonstrează varietatea lingvistică și ingeniozitatea românului. Scrierea este o trăsătură a inițiaților după cum aflăm din următoarele cimilituri: „Câmpul alb,/ Oile negre:/ Cin' le vede/ Nu le crede,/ Cin' le paște/ Le cunoaște.”¹³ Numai cunoscătorii pot paște oile negre (literele) și pot semăna sămânța cunoașterii pe acest ogor al aleșilor care duc mai departe zestrea spirituală a neamului.

Cercetările lui Arthur Gorovei cuprind toate cimiliturile românilor de până la 1893, care au fost îmbogățite ulterior cu alte contribuții, adăugându-se mai multe variante, precum și un glosar cu traducerea ghicitorilor din alte limbi. Ediția de acum 50 de ani se adresează unui număr mare de cititori, inclusiv lectorilor străini care pot cerceta corpusul unor cimilituri și pot elabora studii de folclor. Cimiliturile sunt dovezi că românul a făcut haz de necaz, a fost glumeț, a putut trece cu ajutorul umorului peste cele mai grele probe personale sau peste provocările istoriei, când destinul țării era în cumpănă. La sfârșitul volumului sunt mai multe traduceri valoroase, utile unui studiu comparativ. Selectez numai câteva cimilituri despre scris și scriitori. O cimilitură valonă spune: „Câmp alb, neagră sămânță,/ Cel ce seamănă e plin de știință,” răspunsul fiind hârtia, cerneala, scriitorul. Una dintre cimiliturile lituaniene este: „Câmp liniștit, o semănătură minunată. Ce-o fi?”, răspunsul este hârtia și scrisul. Ghicitoarea engleză având același răspuns sună astfel: „Câmpia era albă/ Și sămânța neagră;/ Trebuie un învățat cu multă știință/ Ca să mă dezlege.”

8. Ibidem, p. 413.

9. Ibidem, p. 279.

10. Ibidem, p. 335.

11. Ibidem, p. 351.

12. Ibidem, p. 405.

13. Ibidem, p. 370.

Dacă oamenii ar avea timp să privească în jur, dacă ar trăi în bună înțelegere, în comuniune și armonie, ar dispărea răul, pizma și războaiele dintre popoare. Folclorul tuturor popoarelor ne amintește că suntem trecători pe acest pământ, de aceea trebuie să-l venerăm pe Creator și să ne iubim semenii. Citez numai câteva cimilituri referitoare la umbră: francezul spune: „Deopotrivă o face și viul și mortul,/ Fiecare o poate vedea ușor,/ Nimeni nu o poate atinge;” „Ce am și eu, o aveți și voi; pădurile, ierburile, animalele, păsările și toate lucrurile de pe lume; o au și chiar și peștii care înoată.”; „Tu o ai, eu o am, el (sau ea) o are, chiar și pășunile o au: până și peștișorii care sunt în apă.” Ungurii confirmă spusele francezilor, referitoare la umbră: „Eu o am, tu o ai, și bușteanul vechi o are, dar Dumnezeu nu”. Cimiliturile ne amintesc că totul este zădărniciu, de aceea trebuie să ne ocupe esența: „Cu cât fugi mai mult după mine, mai greu mă poți prinde.”

Alături de proverbe, cimiliturile au un caracter paremiologic, pedagogic, conținând elemente ale înțelepciunii populare. Speciile folclorului literar stimulează inteligența, conțin crâmpie din mentalitatea arhaică, inițiindu-ne într-o formă de viață arhetipală, cu o diversitate de manifestări. Cimiliturile au fost cultivate mai ales în cadrul unor comuniuni, cu prilejuri unor petreceri sau clăci, ghicitoarea îi pune pe interlocutori în situații dificile pentru a căuta să dezlege enigmele. Cimiliturile au avut un rol didactic, ele sunt mărturii ale unui popor înțelept, interesat de educarea unui om hâtru, capabil să înțeleagă frumusețea și provocările vieții și ale lumii. Au fost vremuri când era o adevărată școală, fără manuale alternative, când se predau legile nescrise în familie, la biserică, la șezători, la clăci, la nunți, când oamenii trăiau în ascultare, se călăuzeau după sfatul străbunilor, al preotului și al învățătorului, când Omul înțelept era prețuit, acei oameni au creat și dus mai departe prin viu grai baladele, proverbele, cimiliturile și toate speciile și genurile literaturii populare. Probabil că mamele au creat cântecele de leagăn și doinele, probabil că bunicile sunt purtătoarele poveștilor, transmise de milenii. Bunicile erau cele mai bune povestitoare și descântătoare de boli, fiindcă ele erau cele mai bune doftoroaie, știau leacul trupului, dar mai ales al sufletului.

Voi încheia printr-o întrebare din povestirea voiculesciană Taina gorunului: „Nu vi se face câte odată, iarna, celor ce aveți calorifer, dor de foc?” Nu ni se face dor de vatră, de basme, de încrederea în finalul fericit? Nu suntem sătui să fim păcăliți de cei care ne manipulează? Poate

că dacă am reveni la hâtnia cimiliturilor nu vom mai cădea pradă celor care ne vor proști, o masă bună de a fi telecomandată. Străbunii noștri aveau o înțelepciune nativă, o mentalitate arhaică, pașnică, proprie popoarelor străvechi, matriarhale, acest mod de gândire așezat îi ajuta să înțeleagă lumea și viața, micro și macrocosmosul. Oare în zadar s-a descoperit Gânditorul aici, în arealul dobrogean? Poate că el căuta răspunsul la una dintre cimilituri, poate că el căuta răspunsul la o enigmă... Nu știm, însă știm cu certitudine că neamul nostru are o mentalitate arhetipală, știm că are convingerea verticalității. Oare de ce se întreabă românul, dorind să definească omul-pom: „Un pom cu ramurile în jos/ Și cu rădăcinile în sus?” E o taină în toate, e un rost, un sens pe care neamul nostru îl păstrează în tezaurul milenar...

Foto: Cătălina SÎRBU

Foto: Bogdan PALANGĂ

Expoziție de pictură – sub semnătura Cristinei Alina Costea

Iulia PANĂ

Albastrul trăit - un titlu - o devoalare, un metisaj al introspecției și al exercițiului artistic.

Cristina Alina Costea este o artistă aflată la prima expoziție personală, o întâlnire cu publicul sub semnul „trăirii” al sincerității și al elaborării a doi ani de efort creativ.

Cristina Alina Costea folosește un vocabular cromatic restrâns unde culoarea predominantă este aceea pe care Goethe a numit-o ca reflex emoțional al senzațiilor de culoare, Recele visător – albastrul. O culoare importantă în artă încă din cele mai vechi timpuri. Piatra semiprețioasă lapis lazuli din care s-a extras pigmentul a fost folosită în Egiptul antic pentru bijuterii și ornamente iar în Renaștere, Rafael ar fi recreat metoda antică a pigmentului bleumarin, cel mai scump, folosit excesiv uneori pentru a dovedi bogăția.

Așadar, albastrul predominant al Cristinei Alina Costea se extinde pe suprafețele celor peste 15 pânze ca o bogăție, însă, a onestității pe care așează compozițional elemente de expresie figurativă.

Folosindu-se de tehnicile mixte, texturile lucrărilor, petele de roșu, suprafețele întărite și inserțiile cromatice se completează în acord.

Subiect pregnant și recurent în cele mai multe lucrări, pasărea – gaița capătă valențe intrinseci, în relația zbor-cădere. Este pasărea al cărei glasul real de altfel (imitator) este foarte rar recunoscut. Este o trimitere subtilă a artistei la modul în care arta se poate delimita de imitație, spre cercetare și privire personală asupra creației.

Păsările Cristinei Alina Costea par prinse într-un roller coaster așa cum se derulează și viața noastră și spațiul vidat dintre urcare și coborâre poate semnifica condiția existenței artistului. Apoi mesajul alunecă în țesuturi hibride unde

culoarea își impune tăria, unde se suprapune fragilitatea și capătă sens doar în alte lumi și nori.

Lucrările au prins viață în atelierul artistei din Casa de Creație, unde împreună cu alți șase artiști au creat gruparea Atelierele 22, împărțând în comun nevoia de zone profesionale de creație, expunere și emulație creativă.

Lucrările din prima parte a expoziție redau relația dintre cer și mare ca o suspendare a privirii către inefabile spații curbate, ce definesc teritorii de cucerit, teritorii stabile în care artista escavează imaginar o planetă interioară.

Astfel semnificația cromatică și subiectele predilecte propun un concept contradictoriu inedit și personal.

Folosind elemente plastice cu semnificat de suspans –punctul și de verticalitate –linia, ne induce expresia unui expozeu vizual, narativ.

Titlurile lucrărilor alese inspirat par versurile unui poem, completând într-un mod sonor conceptul expoziție.

Păsărea suflet „s-a cuibărit” în „camera pentru nori” a făcut „pact cu o linie” și a devenit „amintirea unui sunet”.

Cristina Alina Costea conceptualizează ideea de simțire, căutare și de evoluție a propriei creații, prin imaginarul sensibilității și al oblativității.

Ca într-o poveste ludică păsările simbol explorează registrele fantastice ale sentimentelor, astfel pare că păsările artistei mediteză în libertatea norilor și a albastrului.

Cristina Alina Costea este profesoară de artă plastică, membră a UAP filiala Constanța Unu.

Deși la prima expoziție personală, Cristina Alina Costea are un traseu jalonat de participări la numeroase expoziții de grup, atât de pictură cât și de ceramică la nivel național și internațional, semn al unui talent în plină ascensiune dar și al unei maturități creative.

Expoziția se află pe simezele Casei de Creație din str. Mihai Eminescu nr. 22, Constanța.

Consiliul Județean Constanța prin Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” a organizat evenimentul cultural Inima Reginei Maria pe data de 7 iunie 2022, în parteneriat cu Casa Majestății Sale Margareta, Custodele Coroanei României, reprezentată prin dl. Daniel Angelescu în calitate de artist fotograf, și Alianța Națională pentru Restaurarea Monarhiei, reprezentată de dl. Daniel Nistor Froni - președinte Filiala Constanța.

Evenimentul cultural Inima Reginei (Maria) își propune să aducă spre vizionare publicului constănțean o serie de fotografii reprezentative din arhiva Casei Majestății Sale Margareta a României, unele realizate de artistul Daniel Angelescu, fotograf al Casei Regale a României, cu care colaborează din anul 2007, când s-a alăturat reputatului fotograf Marius Bărgan, pentru a immortaliza vizita în România a ASR Principelui Moștenitor Alexandru al II-lea și a Princesei Ecaterina ai Serbiei. De atunci, Daniel Angelescu a păstrat în fotografiile sale cele mai importante evenimente ale Familiei Regale a României: Jubileul Alteței Sale Regale Princesa Moștenitoare Margareta a României (2009), Jubileul ASR Principelui Radu al României (2010), Jubileul Majestății Sale Regelui Mihai al României (2011). Fotografiile realizate pentru Familia Regală surprind spiritul unic al acestor evenimente de mare anvergură și impact, ce reunesc familii regale din toată Europa și personalități marcante

ale vieții publice românești și sunt caracterizate de rigorile și demnitatea unui protocol de cel mai înalt nivel. Daniel Angelescu dorește să aducă un omagiu, în imagini-document, destinului extraordinar al Reginei Maria, un exemplu de integritate și generozitate care i-a inspiră pe români de-a lungul timpului.

Expoziția foto-documentară a fost însoțită de un moment cultural-artistic susținut de Corala „Nihil Sine Deo” a Parohiei Dăeni din Județul Tulcea, înființată în anul 2012 și condusă de Părintele Alexandru Balaban. Grupul artistic actant al spectacolului este format din 45 membri.

Concursul Național de Pian „Piano Art” ediția a VI-a și-a desemnat câștigătorii

Ana Maria ȘTEFAN

Organizat în perioada 4-5 iunie de Consiliul Județean Constanța prin Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”, devenit deja tradiție, Concursul Național de Pian „Piano Art” a adunat peste 70 de participanți din diferite orașe precum: București, Târgoviște, Galați, Cernavodă, Năvodari etc. Conform regulamentului, participanții au avut de interpretat două piese diferite ca stil și gen și executate din memorie, durata fiind diferită în funcție de categorie. Candidații și-au susținut concursul pe scena Centrului Multifuncțional Educativ pentru Tineret „Jean Constantin”, având la dispoziție un pian de concert „Boston”, ce face parte din mult apreciată marcă „Steinway&Sons”. Concurenții au avut astfel ocazia să atingă clapele unui instrument destinat pianistilor concertiști consacrați din lume.

Juriul a fost format din personalități artistice din domeniu precum: pianista Silvia Țigmeanu, un nume de referință pentru cultura muzicală românească, președinte de juriu și manager de proiect. Renumele i se datorează calităților sale artistice cu totul excepționale, puse în valoare de o muncă asiduă, metodică și profundă, care se remarcă prin virtuozitatea cu care atinge clapele pianului. Silvia Țigmeanu, inițiatoarea proiectului, are o activitate concertistică bogată, care cuprinde atât concerte alături de orchestra simfonică a Teatrului de Operă și Balet „Oleg Danovski”, cât și recitaluri solo, camerale și de acompaniament susținute pe scenele din țară dar și din străinătate. A îndrumat în calitate de profesor de pian, o serie de elevi în cadrul Colegiului Național de Arte „Regina Maria” Constanța, cât și în cadrul Universității „Ovidius” Constanța, acolo unde a activat ca

Lector Universitar. A fost director al Universității Populare Constanța, și mai târziu Director Artistic în cadrul Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”. A fost Asistent Artistic și Maestru corepetitor în cadrul Teatrului de Operă și Balet „Oleg Danovski” din Constanța, acolo unde activează și astăzi în calitate de corepetitor.

Sabina Oprea-membru al juriului, Asistent Univ. Drd. la Academia de Muzică „Gh. Dima” din Cluj Napoca. Palmaresul său cuprinde numeroase premii. Sabina fost unul dintre artiștii rezidenți din cadrul Cité Internationale des Arts – Paris în perioada august-octombrie 2018, ca urmare a bursei „George Enescu” oferită de Institutul Cultural Român, a fost membru organizator al International Piano Competition Constanța (2018 & 2019) și a debutat și în calitate de membru al juriului în cadrul Concursului național de muzică de cameră „Carmen Petra Basacopol”(2019).

A susținut concerte și recitaluri în Constanța, București, Sibiu, Botoșani, Bacău, Brest, Paris, Nice (Franța), Helsinki (Finlanda), Bergen, Aalkmaar (Olanda).

Capră Angelica, profesor în cadrul Centrului Cultural „Dunărea de Jos” Galați, este cel de-al treilea membru al juriului. A fost profesor de pian la Liceul de Muzică și Arte Plastice Galați, la Liceul de Muzică și Arte Plastice Brăila, corepetitor la Teatrul Muzical „Nae Leonard” Galați, solist instrumentist (pian) și membră în grupul vocal – cameral „Andantino” al Sindicatului Învățământ, Brăila. Este inițiatorul și coordonatorul Concursului Internațional de Interpretare „Pianul Fermecat” din 2015 până în prezent, inițiator de programe culturale Galați-Brăila, coordonator de activități social – culturale la nivel de județ și zonă.

Festivitatea de premiere a debutat cu un recital susținut de câștigătorul marelui trofeu al ediției cu numărul V, Ardeleanu Matei din Constanța, urmat de Grupul Vocal „Giocosu”. Grupul Vocal "Giocosu", din cadrul Centrului

elevă în clasa a VI-a, la Colegiul Național de Artă „Regina Maria”, doi tineri extrem de talentați, cu un potențial enorm, recunoscut la nivel înalt.

Juriul a desemnat câștigătorul marelui trofeu, care a ajuns anul acesta la concurența CONDRAT IRIS MARIA.

22 de premii I au ajuns la concurenții: Ene Maria, Munteanu Maria, Burcă Maria Sofia, Crețu Rareș Ioan, Bâte Teodor Efrem, Dușan Alberta Sofia, Mardare Carolina, Pană Teodora Cornelia, Roibu Mihail, Burcă Maria Antonia, Vasile Mara Cristiana, Strâmbeanu Ana-Maria, Lazăr Eliza, Diradurian Natalia, Panait Iris Maria, Tonghioiu Amina, Dombi Enescu Konstantin, Dumitrașcu Daria Andreea, Manea Violeta, Trif Radu Andrei, Mocanu Dragoș Andrei, Condrat Iris Maria, Perianu Elena.

Câștigătorii premiilor II

Badea Sofia -Elena, Laza Nicolae, Zaharov Otilia – Elena, Chirică Maria, Cicu David – Gabriel, Lazăr Sarah – Nicole, Stanciu Darius Sebastian, Vlad Antonius Vladimir, Badea Andrei, Oprescu Anastasia, Iancu Daria Elena, Iosif Beatriz Sofia,

Cultural Județean Constanța "Teodor T. Burada", a fost înființat în anul 2010, de către profesor Rodica Iftime, și este alcătuit din copii cu vârste cuprinse între 6 și 11 ani.

Micii artiști care activează în cadrul Grupului Vocal „Giocosu” provin de la cursurile de canto sau pian, pe care profesor Rodica Iftime le susține în cadrul instituției de mai bine de un deceniu, precum și de la Vadim Iftime, profesor de canto în cadrul aceleiași instituții. Grupul Vocal „Giocosu” a adunat în palmaresul său multiple evenimente, recitaluri, concerte, apariții la televiziune, marcând uneori sărbători importante din calendarul evenimentelor culturale. Un alt moment artistic remarcabil a fost susținut de doi elevi pasionați de pian, cu merite deosebite obținute la concursurile și festivalurile de gen: Paul Florescu, elev în clasa a X-a, la Colegiul Național de Arte „Regina Maria”, și Inya Cutova,

Jiva Maya-Ioana, Mogoș Sofia-Ioana, Tatu Iacob, Dragnea Roxana Ioana, Dreuning Sara-Maria, Pantazi Maria-Zenaida, Bădoi Ioana, Ene Sara Maria, Stafie Gabriela Elena, Goga Sara, Negrescu Sofia.

Câștigătorii premiilor III

Onea Sophie-Nicolle, Cimpoeșu-Rusu Eliseea, Jarnea-Câmpeanu, Bogdan-Alexandru, Moldovan-Maria, Virje Carmen-Elena, Antohe Irina-Ioana, Camașe Maria, Cozma Ionuț, Negreanu Amalia-Nicole, Răcială Iulia, Rusu Ionuț, Grigoraș Maia Antonia, Bădoi Maria, Dobre Adelina-Alessia, Ciornea Maria Gabriela, Mateiaș Adelina, Scutaru Bianca Ioana.

Mențiuni

Anei Raul Alexandru, Duțescu Maria Lorena, Pavel Antonia, Petrean Daria Ioana, Sandu Daria Maria, Titiriga Alexandru Ștefan, Tudor Ghiță Alexandra, Hatman Teodora.

Recital extraordinar de pian Stephan Möller „Per aspera ad astra”

Ana Maria ȘTEFAN

Consiliul Județean Constanța prin Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” și Centrul Multifuncțional Educativ pentru Tineret „Jean Constantin” a organizat evenimentul cultural-artistic „PER ASPERA AD ASTRA”, cu pianistul concertist german Stephan Möller.

Recitalul a avut loc în data de 10.06.2022, în sala de spectacole a Centrului Multifuncțional Educativ pentru Tineret „Jean Constantin”, și are ca scop promovarea valorilor muzicale.

Pentru cea de-a 250-a aniversare a geniului Beethoven (1770-1827) din 2020, pianistul concertist Stephan Möller a planificat un turneu mondial „Beethoven 32x32”, cu 32 de interpretări complete ale celor 32 de sonate ale lui Beethoven pe 6 continente. Din motive organizatorice, restricționate de contextul pandemic, acest turneu a fost prelungit în 2021 și în 2022. Turneul a avut deja loc în Germania, Polonia, Austria, Albania, Kosovo, Vietnam, Japonia, China, Thailanda, Australia, Africa de Sud și urmează Peru, Ecuador, Mexic, Statele Unite ale Americii.

Astfel, România (Constanța) va fi afiliată turneului mondial „Beethoven 32x32” prin recitalul extraordinar „PER ASPERA AD ASTRA”. Expozeul muzicologic, ca o introducere în programul muzical, a fost asigurat de lect. univ. dr. Andreea Bratu, în cadrul Universității

„Ovidius” Constanța, Facultatea de Arte.

Stephan Möller a câștigat proeminență pianistică internațională ca laureat al Concursului Internațional de pian „Ludwig van Beethoven” din 1985 de la Viena. Din acel moment, agenda sa de recitaluri și concerte alături de orchestre din întreaga lume, se desfășoară în Japonia, China, America de Nord și de Sud, precum și în toată Europa. Pe lângă interpretarea pianistică a repertoriului standard, Stephan Möller s-a concentrat pe creația muzicală a clasicilor vienezi, în special muzica lui Ludwig van Beethoven.

Stephan Möller s-a născut la Hamburg, Germania, în 1955. Profesorii săi formatori au fost Peter Heilbut în Hamburg, Kurt Seibert în Bremen și Hans Leygraf în Salzburg, unde și-a finalizat pregătirea ca pianist și dirijor la Mozarteum. Din 1983 până în 1989, l-a asistat pe marele dirijor german Herbert von Karajan și alți dirijori de renume mondial la Festivalul Internațional „Mozarteum” de la Salzburg. Din 1990 până la pensionarea sa în 2020, Stephan Möller a predat la Universitatea din Viena. Din 2020, Stephan Möller este lector la Conservatorul Richard Wagner din Viena. Este invitat frecvent la prelegeri, cursuri de master și jurii de concurs în țară și în străinătate. În 2009 a fondat „Concursul Internațional de pian Rosario Marciano”.

Sentimentul autentic al mării

Ovidiu DUNĂREANU

Cele două mari pasiuni ale lui Constantin Costache, marea și literatura, au început să se manifeste cam în același timp, după ce a plecat pe mare. Recunoașterea talentului său nu a întârziat să apară și ofiterul de marină „navigă cu succes și prin revistele literare”, încă din 1985. Știm însă cât de greu era să publici ceva înainte de 1989. Deși și-a făcut debutul editorial încă din 1987 și apărea prin revistele literare ale vremii cu nuvele, povestiri și schițe, primul lui roman terminat în același an cu debutul, nu a fost publicat în perioada comunistă și așa cum spune autorul - dacă-l citiți, veți înțelege de ce. Chiar dacă avea în romanul său lucruri care să adoarmă vigilența cenzurii, așa cum procedau scriitorii vremii în marea lor parte, tema tratată nu putea fi prezentată atunci niciunei edituri, pentru că i-ar fi putut crea necazuri. A preferat să aștepte mai ales că, după revoluție, s-a dedicat afacerilor. A lăsat astfel impresia că abandonase literatura. De fapt nu o abandonase niciodată ci doar nu-i mai dedica prea mult timp și resurse iar ce scria rămânea în așteptare. Când, după mai bine de douăzeci de ani, a hotărât să reînceapă publicarea, ar fi putut să o facă cu acest prim roman pe care îl avea pregătit, dar a preferat, și bine a făcut, cu volumul de nuvele MAY DAY, iar apoi cu o lucrare amplă, o trilogie care reprezintă un reper puternic în devenirea sa literară. Au mai trecut ceva ani până când Constantin Costache,

exigent cu sine însuși, a hotărât să reia primul lui roman și să folosească abnegația tinereții și curajul cu care îl construise. Numai că acum literatura era altfel. În primul rând nu mai exista cenzura, iar părțile introduse artificial în text pentru adormirea ei, sau pentru că așa cerea politica vremii, trebuiau scoase. Asta a și făcut. A reluat acest roman după 34 de ani și a făcut-o cu experiența câpătată între timp. Romanul *Căzut din rai* (Editura Ex Ponto, 2022) este o carte care, dacă ar fi apărut înainte de 1989, i-ar fi putut aduce condamnarea la ani grei de pușcărie sau, în cel mai bun caz, l-ar fi obligat la mutilarea întregii acțiuni imaginate. Apariția lui acum îi atestă o nouă recunoaștere a talentului și consacrarea definitivă ca scriitor al mării, atent la detalii, la construcție și la stil.

Experiențele de ofițer de marină, ilustrate în scrierile sale, dau acestora farmecul și autenticitatea de care scrierile despre mare din literatura română aveau nevoie. Vom înțelege din ele o dorință de a dezvălui publicului larg adevărata natură a navigatorilor, sentimentul autentic al mării, solidaritatea oamenilor ei și intenția declarată a autorului de a schimba percepția publicului față de meseria de marină, desconsiderată și chiar marginalizată uneori.

În acest roman de început, îmbinarea idealismului copilăriei cu duritatea unor scene petrecute peste timp, a obiceiurilor unui sat

dobrogean cu ciudățeniile unei libertăți prost înțeleasă și topită în băutură, consum de droguri și exagerări religioase, dorința tinereții de a construi o viață ideală cu elementele unei realități de o cruzime aproape neverosimilă, la care ori te adaptezi ori mori, constituie oglinzi în care autorul își pune personajele, ca să illustreze o amplă paletă de trăiri prin care își va trece cititorul.

De remarcat este faptul că autorul construiește un final pe care-l lasă trist, suspendat, ambiguu, stârnind cititorul să aștepte o continuare. Deși mai aplecat spre analiză psihologică decât oricare dintre celelalte romane scrise de Constantin Costache, *Căzut din rai* este totuși un roman de aventuri, în care, chiar dacă folosește alte tehnici de redare, ca de pildă jurnalul personajului principal, rememorările ca dintr-o lume ireală sau răsturnarea epică prin începerea cu aproape sfârșitul poveștii, autorul nu lasă să se ghicească ce se va întâmpla, reușind să-și prindă cititorul în capcana suspansului din care nu va scăpa decât odată cu întoarcerea ultimei file.

Foto: Bogdan PALANGĂ

Recenzie

Publicistică literară de vârf

Marina CUȘA

Prin *Polifoniile sinelui*, apărută la prestigioasa editură constănțeană Ex Ponto, bine-cunoscutul scriitor Ovidiu Dunăreanu (re)amintește cititorilor la ce nivel se poate ridica publicistica literară.

Volumul dens, de aproape 300 de pagini, are o compoziție caleidoscopică, reunind în secțiuni independente Restituiri, Impresii de lectură, Pagini de jurnal și Conversații cu prietenii. Structura aerisită și variată își arată atractivitatea mai ales în partea intitulată Cioburi din oglinzile memoriei. Pagini de jurnal, unde textul alunecă meandric printre considerații despre Dobrogea, gânduri despre opera proprie, opinii despre actul scrisului, aforisme, condiția revistelor literare, pierderea unor prieteni dragi, cum a fost medicul și poetul Dumitru Octavian Unc, priviri retrospective asupra parcursului literar al semnatarului cărții, de la înălțimea deplinei maturități de care se bucură astăzi. Astfel de pagini oferă un spectacol incitant al ideilor, o „polifonie”, cum spune însuși autorul, seducătoare prin problemele ridicate și prin

Ovidiu Dunăreanu

felul în care le sugerează un răspuns.

O temă centrală a Polifoniilor sinelui este definirea propriei literaturi, văzute într-o legătură organică cu lumea Ostrovului, a sud-vestului dunărean al ținutului pontic, pe care prozatorul nu obosește să-l omagieze în pagini ardente și în imagini superbe, nici în cuprinsul actualei cărți de publicistică. Conștient că un prozator trebuie să scrie despre ce cunoaște cel mai bine, autorul *Luminii de la capătul îndepărtat al fluviului* s-a îndreptat spre lumea fabuloasă a copilăriei sale, fascinat de spiritualitatea ei, înclinată spre fabulos și fantastic și a ales cu bună știință tiparul povestirii, despre care afirmă lucruri inedite: „Omul, acest animal care citește, caută, cu insistență și credință, povestea. Numai sub ocrotirea ei, el se simte apărat. Povestea este un spațiu propriu de libertate, în teritoriul căruia omul se simte, cu adevărat, stăpân pe propriul destin”. Scriitorul mărturisește: „În altă ordine de idei, eu consider că spațiul cel mai autentic, cel mai convingător este spațiul poveștii, cu miraculosul ei captivant. Realitatea are dimensiuni neobișnuite, seducătoare, incredibile, de cele mai multe ori disperate însă. Numai ficțiunea este cea care ordonează această realitate, o adună și o prelucrează, dându-i înfățișări noi, sensuri și adâncimi profunde, umane, filozofice, o organizează în așa fel, încât să-i fie pe potrivă cititorului, să fie în ultimă instanță ceea ce dorește el.[...]Dimensiunile fabulosului m-au captivat încă de la început. Ele țin de structura mea interioară, de universul dobrogean inconfundabil cu care lucrez și de poveste, cum am afirmat. Iar eu, dacă ați observat, încerc să dau drumul imaginației să zburde, am zis ca un ied, și să-l prind pe cititor în vârtoarea ei din care să nu mai scape, să-l fac să aibă impresia de comuniune cu veșnicia, că

trăiește de-adevăratelea sentimentul teribil al tinereții fără bătrânețe și al vieții fără de moarte... (p.263). Admirabile idei despre arta povestirii găsim în aceste rânduri, cât și o definire exactă a propriei arte narative, pe care Ovidiu Dunăreanu și-a construit-o nu doar cu talent, ci și cu deplină luciditate teoretică și critică. Conștiința critică se dovedește încă o dată indispensabilă operei care înfruntă timpul și grație acestei conștiințe care a secondat permanent apetența pentru cuvânt a celui pe care Alex Ștefănescu l-a numit „Ultimul stilist”, prozatorul aici în discuție s-a înscris o dată pentru totdeauna în filiera marilor scriitori ai Dunării, alături de Panait Istrati, Fănuș Neagu, Ștefan Bănuțescu, Paul Sârbu și alți câțiva.

Parcursând secțiunea intitulată Impresii de lectură, observăm că aceeași luciditate critică o dezvăluie scriitorul și în raport cu strădaniile confrăților de breaslă, în calitate de comentator al lucrărilor acestora. După cum au opinat unanim cei care l-au auzit vorbind la diverse lansări, deși nu s-a recomandat niciodată drept un critic, acesta are capacitatea de a merge la esențialul unei cărți și de a-l comunica în forma optimă. Polifoniile sinelui include recenzii la volume semnate de Constantin Costache, Diana Dobrița Bîlea, Cristina Tamaș, Vasile Cojocaru, Paul Sârbu, Aurelia Lăpușan, Neculai Laza Bogdanovici, Gelu Culicea, Sanda Ghinea și alții. Pertinența observațiilor estetice, dovedită de Ovidiu Dunăreanu și în cazul unor prezentări de expoziții pe simezele constănțene, este susținută de talentul formulărilor memorabile, apte de a fixa un scriitor, de exemplu: „Căpitan de cursă lungă pe vapoare românești, Constantin Costache tinde să-și păstreze același statut și în largul mării subtile și misterioase a literaturii. El s-a înscris încă de la început, cu nuvelele și romanele sale, pe ispititorul traseu, deschis în proza noastră de inspirație marină, de înaintași iluștri, precum Jean Bart și Nicolae Ionescu Johnson și continuat în mod remarcabil de Jean Nedelcu și Constantin Novac, cu toții legați prin destin, instruire și profesie de mare, de orașul și portul Constanța. Iar azi, dacă stăm bine și privim în jur, observăm cu uimire și o undă de tristețe că autorul nostru este singurul care mai abordează în spațiul românesc acest inepuizabil și înălțător subiect, în timp ce pe alte meridiane ale lumii tema în cauză generează imense biblioteci. (p.164)

Astfel de observații pregnante abundă în paginile volumului supus aici atenției, exemplele fiind de găsit cu ușurință; ce doresc să mai subliniez este empatia pusă de Ovidiu Dunăreanu în actul critic, recenziile fiind scrise la o temperatură emoțională înaltă, a bucuriei

depline pentru reușita colegului la care se referă. Prozatorul și criticul știe să aprecieze strădania muncii intelectuale, chiar când lucrarea este una bibliografică de pildă, care poate nu va depăși spațiul unei biblioteci, cronica devenind și un act de iubire, de susținere a noii apariții editoriale apelând chiar la tehnici de stimulare a curiozității cititorului, folosite în marketingul de carte.

Nu în ultimul rând, Polifoniile sinelui, în structura ei caleidoscopică, este și o istorie en miettes a vieții culturale a Constanței, din trecutul mai îndepărtat sau mai recent.

Autorul evocă astfel începuturile școlii în Dobrogea veche, înființarea Bibliotecii Județene I.N.Roman, anii de glorie dar și de apus ai revistei Tomis, nașterea revistei Ex Ponto și a filialei locale a Uniunii Scriitorilor, reușitele trupei de balet Oleg Danovschi și pe ale filarmonicii orașului, haosul valoric de după decembrie 1989. Venite din partea unei personalități cu statut de centru spiritual, toate aceste informații au girul adevărului și vor putea servi oricând posibililor istorici ai culturii și literaturii de la malul Mării Negre.

În interviurile acordate unor jurnaliști importanți, scriitorul arată că nu i-au plăcut „ieșirile la balcon”, ci, consecvent cu etosul neamului său țărănesc, a preferat munca tenace și răbdătoare, pe calea grea a cizelării textelor, sacrificând pentru valoarea artistică, notorietatea care ar fi venit mai ușor prin ralierea la grupări influente din lumea bucureșteană. A practicat actul de cultură ca pe o formă de rezistență, atât în timpul regimului de dictatură, cât și în vremurile mai noi ale proliferării imposturii, pe care o vituperează în pagini expresive de pamflet. Onestitatea unui intelectual autentic, seriozitatea pusă în munca de scriitor și om de cultură, hărnicia în urmărirea unui proiect artistic sunt lecțiile cele mai importante pe care ni le oferă volumul Polifoniile sinelui.

Lucrarea se alătură altor două de publicistică, Vitralii (Editura Muzeul Literaturii Române, 2000) și Oglinzile memoriei (Ex Ponto, 2013), prin care scriitorul simte nevoia să se comunice pe sine mai amplu.¹

¹. EX PONTO, Nr. 3-4, 2021) (70,71) ANUL XIX, 2021

Reportaj

„Iubește-ți țara !” sau Plimbări prin istorie

Margareta DONOS, Geneva

Mă tot întreb de ani de zile și mi-ar plăcea să întreb un popor întreg, care vorbește aceeași limbă, joacă aceeași horă, gătește aceleași plăcinte și sarmale: cum se face că ne iubim așa de puțin ori chiar deloc țara, baștina, patria? În scurta mea experiență de câteva decenii de străinătate n-am întâlnit reprezentanți ai altor popoare care să denigreze atât de des și cu atâta înverșunare și insistență propria țară cum o fac ai noștri. Să fie un fenomen strict românesc? Să fie oare o cale de afirmare „curajoasă” printre străini? Să fie oare rușinea pentru origini și nepăsarea pentru rădăcini? Oricum, ori de câte ori i-am auzit criticându-și țara, am trimis „curajoșii plângăreți” la placa comemorativă

cu excepționala frază, gravată pe peretele unui centru comercial din orașul Geneva: „Jean-Jacques, iubește-ți țara!”

Jean-Jacques Rousseau, că despre el veni vorba, s-a născut la Geneva. Aici a trăit, aici a creat și de aici a fost izgonit. A fost alungat și din propria țară. Marele filozof elvețian, bine cunoscut deja în timpul vieții, fusese prea îndrăzneț și nesupus pentru veacul Luminilor, în care a viețuit. Forma lui de exprimare, ideile revoluționare și tratatele sale temerare nu erau tolerate la Geneva, primitoare de refugiați și de protestanți, dar atât de rigidă și nemiloasă cu propriii copii, căroră le aplica legile și sancțiunile dure, impuse încă de secolul protestantismului.

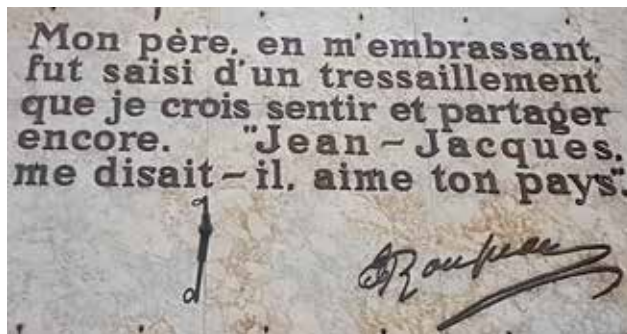
și corpul și sufletul: „Jean-Jacques, iubește-ți țara!”. Copilul n-a uitat, a rămas impresionat și a reflectat o viață întreagă la ceea ce încă îi răsună în urechi – vocea părintelui său, de fiecare dată re trăind aceleași emoții și aceeași durere. Însă țara, pe care o iubea și o admira Jean-Jacques, nu era de acord cu analizele și criticele sistemului și nici cu „Contractul social” al lui Rousseau. A fost silit să o părăsească. În 1765, în așteptarea verdictului definitiv, s-a instalat (ori poate s-a ascuns) pe insulița Sfântul Petru, care se găsește pe lacul Bienne.

A suportat injurii și critici acerbe.

Născut în inima orașului vechi, la doi pași de catedrală și de casa unde a locuit Calvin, Jean-Jacques Rousseau parcă a venit pe lume pentru a dilua puțin austeritatea „Romei protestante” și pentru a-i oferi țării sale o alură de libertate. Casa lui natală, după mai mulți ani de lucrări de renovare, s-a transformat în Muzeul „Rousseau și Literatura” (MRL). Interiorul amenajat în forma unui parcurs, ilustrează destul de clar viața și opera celebrului filozof, prezentând numeroasele-i talente și uimitoarele-i peregrinări, iar Sala mare găzduiește periodic conferințe, dezbateri, lansări de carte pe teme de limbă, literatură, traduceri. Deschis în plină pandemie, Muzeul se bucură de succes și publicul, numeros de fiecare dată, participă la întâlniri cu scriitori și traducători din lumea francofonă. Instalat la numărul 40 de pe strada Mare (Grand Rue), locul face parte din istoria orașului, pentru că de aici viitorul scriitor, filozof, compozitor, botanist Jean-Jacques Rousseau își va lua zborul spre orizonturi îndepărtate ale scrisului, dialogului, controversei, intrigii, politiciii, religiei.

A locuit mai târziu la numărul 28 de pe strada Coutance. Acum patruzeci de ani, când s-a decis construcția unui centru comercial, casa a fost demolată. Partidul muncii împreună cu Asociațiile de locuitori din cartier au luptat mult pentru salvarea patrimoniului, dar au învins promotorii proiectului de modernizare și de comercializare a spațiului. La dispariția casei, cel puțin asociațiile au reușit să impună un mesaj pe fațada noii construcții, ca un strigăt de dragoste și de tandrețe pentru pământul natal. Din amintirile lui Rousseau aflăm că în această casă demolată de consumerismul galopant, tatăl filozofului își povățuia odrasla isteată și agitată de idei îndrăznețe prin acele cuvinte profunde, rostite cu freamăt în voce, care făcu să-i tresară

Atmosfera de acolo era bucolică, ca-n poveste: liniște sublimă, aer propice pentru reflecție, cărări bătute de pașii istoriei. Singura construcție de pe insuliță a fost locul de cult pentru Romani, ulterior mănăstire, restaurant, centrul sărbătorilor de toamnă. Rousseau se simțea bine în acest colț de paradis. Șederea, apoi exilul de aici, au conferit celebritate insulei Sfântul Petru. „Mi-au permis să stau aici două luni, eu aș fi stat doi ani, două secole și o eternitate fără a mă plictisi” – mărturisea filozoful despre această oază de liniște și calm (din „A cincea plimbare”, traducere de autoare).

Geneva s-a împăcat cu fiul său rătăcitor mulți ani mai târziu, în 1778, după dispariția lui fizică. În 1832 insulița Bărcilor, care marchează locul unde râul Rhone se separă de lacul Lemane, a fost legată printr-o punte cu podul vecin, apreciat pentru plimbările de seară ale protipendadei geneveze, acea înaltă societate, criticată atât de aprig de celebrul filozof. De cum a devenit accesibilă publicului, insula a fost rebotezată în „Insula Filozofului”, iar mai târziu, la instalarea monumentului său, ea devine „Insula Rousseau”. De remarcat că statuia scriitorului nu privește nici spre catedrală, nici spre orașul vechi, unde s-a născut. Privirea lui îndreptată spre largul Lacului, deseori este interpretată ca fiind un reproș pentru neînțelegerea prea lungă și nedreaptă între fiul rătăcitor și orașul natal, care l-a educat ca o mamă, pe care de altfel n-a cunoscut-o.

„lubește-ți țara” - îi tot repeta părintele.

Referitor la „ai noștri”, împrăștiați peste tot în lume – nu vă deziceți de țara voastră, nu vă renegeți părinții și strămoșii, nu vă dezlegați de memoria colectivă. Riscați să rămâneți fără rădăcini. Vă paște pericolul să rămâneți săraci, deoarece curmați continuitatea de milenii, pe care ați primit-o ca un tezaur al nostru, al tuturor! Iubiți-vă țara!

Foto: Ionuț Virgil SOARE

Foto: Antonio PARAZAR

Gheorghe Mârzescu (1876-1926) a fost fiul unui cunoscut om liberal din a doua jumătate a secolului XIX, Ghiță Mârzescu. La rândul lui, Gheorghe Mârzescu a activat în cadrul aceluiași partid. A urmat studii de drept la Iași și la Paris. A fost profesor universitar de drept civil la Iași și de două ori ministru al Cultelor (1869-1870), (1896-1897). În 1896 va fi numit șef de cabinet al ministerului condus

de tatăl său. În Iași a ocupat diferite funcții, printre care și cea de primar. În 1916 face parte din guvernul condus de Ion I. C. Brătianu în calitate de ministru al Agriculturii și Domeniilor. După război a mai ocupat funcțiile de Ministru de Interne (1918-1919), Muncă și Ocrotiri Sociale (1922-1923), Justiție (1923-1926). În 1924 va emite mai multe legi în calitate de ministru al Justiției, legi care interziceau activitatea subversivă ale unor persoane și organizații, reglementarea dobândirii cetățeniei române și o lege pentru reprimarea activităților contra liniștii publice care erau socotite infracțiuni de drept comun. Astfel au fost scoase în afara legii partidele considerate subversive care atacau ordinea de stat a țării, precum, P.C.d.R. și Garda de Fier. Vom prezenta în continuare câteva aspecte referitoare la ținutul dintre Dunăre și Mare oglindite în volumul „Fapte și impresii zilnice (1917-1918)”, București, Curtea Veche, 2004, îngrijită de Ion Lăcustă.

„14 februarie 1918” - „Întâlnire între regele României, Czernin și Principele Leopold al Bavariei, într-un vagon în gara Răcăciuni timp de 40 de minute. Averescu nu a luat parte. După impresiunea celor care l-au văzut pe rege, acesta regretă că s-a dus la întrevvedere. Doctorul Costinescu care a dejunat cu regele afirmă

că Czernin s-a arătat intransigent pe chestia Dobrogei și că acceptă cel mult un condominium cu celelalte naționalități, cu bulgarii și cu turcii. Pacea e imposibil a se face fără Dobrogea cu atât mai mult că și celelalte condițiuni sunt inacceptabile. Din sursa generalului Grigorescu, s-ar cere / 1. Dobrogea toată în condominium. 2. Toate trecătorile. Concesiunea petrolului pe 90 de ani, cerealele și CFR pe 20 de ani. Apoi, rectificarea de graniță Nord Moldova cu luarea unei părți din Dorohoi în schimbul mormântului lui Ștefan cel Mare, Hotinul din Basarabia. (...) Brătianu ne cere informații și impresiile noastre. Eu îmi exprim părerea că ideea condominiului în Dobrogea ne amenință în dreptul internațional, înseamnă stăpânirea gurilor Dunării de către germani și austrieci, iar teritoriul, sub administrația bulgarilor. Într-un cuvânt, ceea ce este mai grav pentru noi - regimul navigației fluviale în mâinile germanilor și austriecilor, iar pământul Dobrogei în mâna bulgarilor. Broheim declară soluția inacceptabilă chiar față de interesul aliaților, Rinul și Escult găsindu-se în aceeași situație.

Czernin, vorbind de Dobrogea, la un nou consiliu spune că n-o dă bulgarilor, dar că va forma un condominium. Când Regele l-a întrebat în ce mod va fi guvernată această țară, a fost incapabil să răspundă.

O nouă convocare la Brătianu acasă. Participă I. Brătianu, Pferekyde, Morțun, V. Brătianu, Duca și cu mine. Costinescu e bolnav. Brătianu susține că pacea fără Dobrogea nu se poate face și CĂ TREBUIE SCOASĂ SABIA!

Rezistența însă trebuie să aibă consensul tuturor - ceea ce nu se poate decât sub un guvern prezidat de Averescu. Opinia lui Brătianu triumfă, ceea ce exclude rezistența, Averescu fiind pacifist. Atunci Brătianu propune un guvern Marghiloman, care să obțină maximum de concesiuni. Suntem de acord.

În cazul în care guvernul Marghiloman n-ar putea obține Dobrogea și rezistența fiind imposibilă, e de părere ca Regele să abdice în semn de protest. Mă ridic împotriva acestei păreri care înlesnește pacea și ne face ca pe

lângă Dobrogea să pierdem și ideea monarhică.

Duca e de părere ca Regele să semneze pacea, pierderea Dobrogei fiind trecătoare și prin ea să salvăm și Dinastia și Basarabia. Eu franc prefer rezistența cu regele prizonier!

Se convine ca problema să fie amânată.

(...) Brătianu declară că o pace fără Dobrogea e deplorabilă și nu se poate semna. Când a trecut Guvernul Averescu s-a înțeles că integritatea teritoriului e condiție esențială și l-a prevenit că în cursul tratativelor trebuie să stea cu mâna pe sabie. A venit momentul s-o scoată. Politica rezistenței fiind abandonată, Averescu va face pace fără Dobrogea.

22 februarie. Discuție între Brătianu și Em. Porumbaru pe chestia Dobrogei, acesta din urmă susținând ideea lui Averescu ca să ceară nemților ca România să intre condominium în Dobrogea. Brătianu arată greșeala acestei păreri, care înseamnă consacrarea ideii germane. Brătianu argumentează astfel: germanii ne iau Dobrogea acum pentru că nu se pot debarasa de aliații lor bulgari, dar nu le-o dă lor pentru că n-au interesul să le-o dea. Stabilesc un regim de condominium, pe care nu-l vor organiza pentru

că nu au interesul până la pacea generală, când pot scăpa de bulgari. Dacă vor face atunci un regim definitiv vor lua de la sine România ca parte în condominium...

Wilson va declara zilele acestea că reconstituirea României e o condiție esențială a păcii generale. Am atins chestiunea Dobrogei. În această privință dl. Marghiloman constată că Dobrogea este sacrificată. Ceea ce trebuie să facem acum este să luptăm în cursul tratativelor ca să avem o ieșire la Mare prin CONSTANȚA. Această cauză care se referă la problema românească trebuie susținută și salvată.

Martie 1918 - Arion declară că pacea e acceptabilă și că România va ieși sporită - probabil face bilanțul kilometrilor pătrați pierduți cu cei câștigați din Basarabia. Condițiile ce „transpiră”, - Dobrogea ,condominium, Constanța, idem, linia ferată Cernavoda-Constanța, Germania - silozurile românești, portul, germano-bulgaro-român.

În cadrul consfătuirilor, Brătianu a citit și câteva telegrame în chestie măsurilor luate pentru apărarea Dobrogei contra Bulgariei.

Foto: Bogdan PALANGĂ

Monografiile dobrogene și sentimentul apartenenței la comunitate

Raluca PETRE

Oamenii sunt atașați de locul în care s-au născut sau de locul în care locuiesc. Dacă locul unde te-ai născut este și locul unde locuiești, atunci putem presupune că atașamentul este mai mare sau că oportunitățile de mobilitate sunt reduse. Eu mă număr printre cei care au ajuns să locuiască acolo unde s-au născut și crescut. S-a întâmplat asta după un număr de ani de studiu în București și Europa. Mă număr printre cei atașați de locul de baștină, de părinți și lucruri familiare. Copiii mei cresc în aceeași localitate unde m-am născut și eu și pun întrebări despre locul în care se găsesc. Încerc să le răspund cât pot de bine și mi-am dat seama că la rândul meu am ajuns să mă întreb de unde putem afla noi lucruri specifice despre un anumit loc și oamenii săi. De unde știm ceea ce știm despre un anumit loc? Răspunsul este: din monografii. Este motivul pentru care am decis ca în acest număr al revistei noastre să discut despre metoda monografică în general și despre monografiile dobrogene, dedicate locurilor, oamenilor și instituțiilor. Ideea de bază este că dacă nu ar exista cercetători dedicați, noi nu am avea acces la informație adunată, structurată și încărcată de sens despre un anumit loc și o anumită comunitate.

Monografia este o etnografie exhaustivă cu miză descriptivă. Dacă etnografia își propune să explice, monografia își propune să descrie prin observare atentă. „Monografia este studiul complet și detaliat, sub toate aspectele sale (formal și reglementar, organizațional, comunicațional, fizic și geografic, ecologic, istoric, economic, demografic, psihologic, social, cultural...), al funcționării unei entități umane și sociale (o organizație, o întreprindere, un serviciu, un cartier, un sat...)”¹.

În ceea ce privește Dobrogea, lucrarea care a deschis drumul etnografiilor regionale a fost cea a lui Teodor Burada, „O călătorie în Dobrogea” din 1880. Sînziana Ionescu observa cum, „în urma revenirii Dobrogei la Patria-mamă, după Războiul de independență, românii au trecut Dunărea pentru a cunoaște exotica provincie

românească”². Prin lucrarea despre cea mai nouă provincie a României, despre care ceilalți români nu știau prea multe, „se deschide drumul cercetării spiritualității populare românești pe zone culturale, cartea lui Teodor T. Burada fiind considerată cu îndreptățire «cea dintâi încercare din istoria folcloristicii românești de cercetare monografică etnofolclorică a unei regiuni»”³.

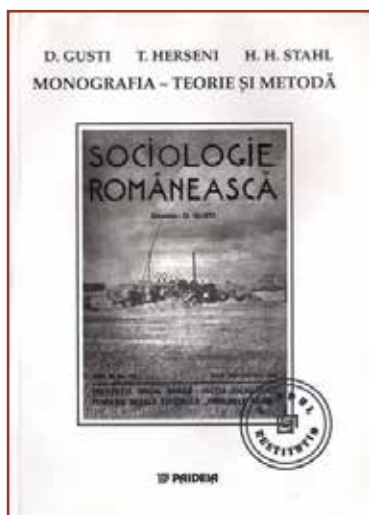
În România, cei mai importanți promotori ai metodei au fost cei afiliați Școlii Monografice conduse de Dimitrie Gusti, în prima jumătate a secolului XX⁴. Monografiile pot fi considerate rezultate științifice ale demersului de tip descriptiv. Școala Monografică a lui Dimitrie Gusti a fost un proiect prin care s-a încercat cartografierea societății românești, preponderent rurale, în prima parte a secolului XX. Echipa lui Gusti mergea în sate din diverse zone ale României și înregistra descriptiv date privind familiile, obiceiurile, munca, organizarea socială, tradițiile,

1. Alex Mucchielli, 2002, Dicționar al metodelor calitative în științele umane și sociale : 258.

2. Sînziana Ionescu, „Dobrogea în 1880, prima monografie a unei regiuni românești: ‘Păstorii mocani se căsătoresc cu fetele localnicilor și se așază aici pentru totdeauna’”. Adevărul, 18 februarie 2016.

3. Vasile Vasile apud Sînziana Ionescu, op.cit.

4. Vezi Dimitrie Gusti, Traian Herseni și Henri Stahl, 1999 Monografia. Teorie și metodă. Editura Paideea, București; Arhiva pentru știință și reforma socială (1919-1934) coord. Dimitrie Gusti.

artefactele, folclorul și miturile specifice. În acest fel, în arhiva științei ne-a parvenit o cunoaștere foarte bogată și detaliată a specificului rural într-o epocă în care transformări majore aveau să aibă lor, industrializarea și urbanizarea fiind două dintre cele mai importante dintre acestea.

Ceea ce face monografia este să înregistreze sistematic specificul unui loc, a unei populații, iar aceste date sistematice și coerente rămân pentru cei care nu au cunoscut în mod direct acel loc sau acea populație dar ar vrea să știe mai multe. De exemplu, o persoană știe că bunicii săi provin dintr-o anumită localitate, aceasta poate căuta să vadă în ce măsură există o monografie a respectivului loc și să o consulte. În acest fel se conturează și se păstrează memoria, arhiva și patrimoniul imaterial al unei culturi. Autorii Aurelia și Ștefan Lăpușan au realizat numeroase monografii ale localităților din Constanța⁵, redând astfel comunităților din sudul Dobrogei informații valoroase și sentimentul apartenenței. Aceasta ne reamintește mizele profunde ale acestei metode: „ne-a îndemnat la această muncă devoratoare disperarea că se pierd documentele identității noastre, că mereu mai mulți ignoranți șterg, rup sau iau ceea ce aparține zestrei unui neam întreg. Suntem jurnaliști și știm ce dimensiuni capătă clipa pusă în pagina unei publicații. Suntem pedagogi și vedem cât de puține lucruri mai recunosc tinerii, astăzi”⁶.

5. Aurelia Lăpușan, Ștefan Lăpușan, 1997, Constanța. Memoria orașului, Editura Muntenia Constanța; Aurelia Lăpușan, Ștefan Lăpușan, 1996, Carasu Medgidia, Editura Muntenia Constanța; Aurelia Lăpușan, Ștefan Lăpușan, 1999, Techighiol pentru Europa, Editura Alma Galați; Aurelia Lăpușan, Ștefan Lăpușan, 2009, Mangalia în paginile vremii, Editura Dobrogea, Constanța etc.

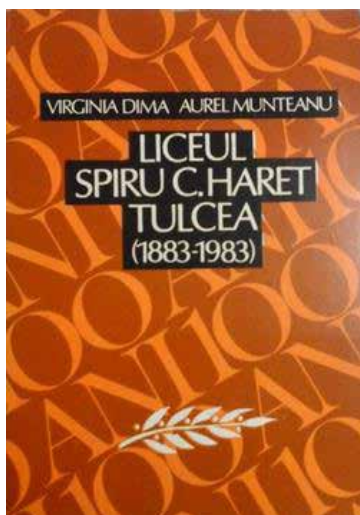
6. centruldestudiietnoistorice.wordpress.com accesat în 16.05.2021.

Dacă sudul Dobrogei este mai bine consemnat în monografii în ultimii ani, nordul Dobrogei era mai prezent în cronicile timpului și în monografii în urmă cu un secol. Istoricul Gheorghe Dumitrașcu observa faptul că în secolul al XIX-lea și primii ani ai secolului XX Tulcea îi erau dedicate nu mai puțin de șase lucrări monografice iar pentru Constanța nu se găseau decât două intrări⁷.

Cât despre Tulcea, în perioada socialistă au existat mai multe inițiative publicistico-administrative, coordonate unitar la nivel de țară, în spiritul vremii. Astfel, amintim contribuțiile: „Ghid Turistic al Județului Tulcea”, semnat de Petre Coteț, Ioan Popovici și Gavrilă Simion în anul 1975. Nu mai puțin interesantă este încercarea de consemnare monografică a presei locului, semnată de Petru Zaharia, „100 de ani de presă tulceană 1879-1979”. Și tot la capitolul monografii tematice voi aminti și descrierea istoriei și specificului unui liceu, pe care întâmplător l-am absolvit și eu: „Liceul Spiru Haret Tulcea, 100 de ani (1883-1893)” de Virginia Dima și Aurel Munteanu, care a apărut la Editura Sport Turism din București.

Ultimii ani aduc un reînnoit, deși fragmentat, interes pentru Tulcea și specificul său și este momentul să consemnăm mai recente lucrări dedicate municipiului nord-dobrogean. În ordinea aparițiilor postdecembriste, este de amintit autoarea Valentina Postelnicu care a reînsuflețit identitatea locală prin contribuții valoroase atât din punct de vedere textual, cât și imagistic. În 1995 apărea la Editura Harvia lucrarea „Tulcea de altădată”, titlu ce a devenit

7. Gheorghe Dumitrașcu, 2014, „Monografiile rurale dobrogene. Scurte considerații” în La masa de pământ. Întâlniri cu Nicolae P. Leonăchescu. 80. Alin M. Olărescu (ed.), Editura Lux Libris, Brașov.

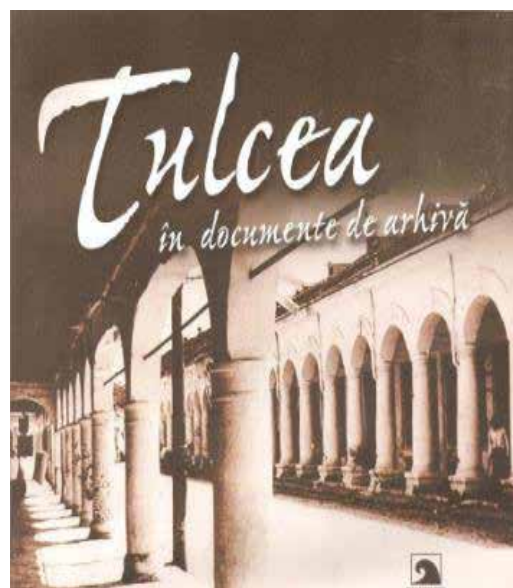

rapid resursă de cunoaștere și identificare. A doua lucrare, legată de prima, apărea în anul 2003, sub titlul: „Monumentele eroilor tulcenii”. Multe alte contribuții completează interesul constant pentru Tulcea al autoarei⁸. Nu mai puțin importante sunt contribuțiile autorului tulcean Nicolae Ariton, care reînvie, atât prin monografii, cât și prin cărți de ficțiune și blogging, interesul pentru misterele acestor locuri. Olga Vasilescu este o altă autoare, care a publicat în 2005 cartea „Sfinxul Deltei, Municipiul Tulcea”. Îl voi menționa și pe autorul din diaspora Carol Feldman, care în operele sale rememorează copilăria și comunitatea evreiască din Tulcea. Remarcăm lucrarea „De unde am venit...Despre evreii din Tulcea”, apărută în anul 2004. Nu în ultimul rând, cercetătoarea Ligia Dima, istoric dedicat al Tulcei trebuie menționată cu lucrarea sa de referință: „Progresele orașului-port Tulcea între anii 1878-1948”, carte apărută în anul 2015.

Închei prin a preciza că pretenția contribuției din acest număr al revistei noastre nu este nici pe departe de exhaustivitate, ci de îndemnare a cititorului către documentare din surse robuste și dedicate. Sunt sigură că există și alte titluri

8. tulcealibrary.ro accesat în 15.06.2022.

din epoci mai vechi sau mai noi ce așteaptă a fi menționate și o nouă documentare le va aduce și acestea în fața ochilor cititorilor. Deocamdată eu salut prietenii revistei, îi îndemn la lectură în tihnă și le urez o vară bună, în peisajul dobrogean.

Sursa foto: Valentina Postelnicu, Tulcea în documente de arhivă, coperta 1

Foto: Asan Artur

Studiu de caz: Pharsalia - Marcus Annaeus Lucanus

Elena-Cătălina ONEA

Marcus Annaeus Lucanus (3 noiembrie 39 d. Hr., Corduba – 30 aprilie 65 d. Hr.), scriitor latin a cărui activitate marchează etapa clasică a literaturii, lasă, în ciuda vârstei fragede a morții, o serie de scrieri care devin exponențiale, atât prin estetică, cât și prin caracterul istoric pe care îl propun textele. Lucan are parte de o educație aleasă, unchiul său, Seneca, punându-și amprenta asupra evoluției tânărului. Este instruit ulterior de Cornutus, iar în anul 58 d. Hr., în timp ce se afla la Atena, Lucan este chemat de către împăratul Nero la Roma, unde urma să ocupe o poziție fruntașă în rândul poezilor curții imperiale și să își înceapă cariera de senator. La scurt timp, însă, se declanșează un conflict între scriitor și Nero, rivalitate care implică un dezacord de natură politică, precum și unul estetic. În urma unor acuzații conform cărora ar fi fost un participant activ în desfășurarea unei conspirații, care amenința integritatea puterii imperiale, primește ordinul de a se sinucide la vârsta de 26 de ani. Cea mai însemnată operă rămâne epopeea Pharsalia, text care va constitui nucleul acestei analize. Creația are un ecou puternic atât în privința receptării ulterioare a conflictelor militare ale vremii, precum și în epocă, Nero interzicând la un anumit moment recitățile epopeii, rezultat al disensiunilor și al diferențelor de principii politice. De altfel, Pharsalia este unica lucrare păstrată în întregime și are forța de a contura o imagine limpede a

evenimentelor istorice ale epocii.

Pharsalia, intitulată și Despre Războiul Civil/ Războiul civil descrie conflictul militar la care iau parte Caius Iulius Caesar și adversarul său, Cnaeus Pompeius Magnus (primul triumvirat, secolul I î. Hr.). Prin termenul „Pharsalia” se evocă un eveniment istoric central, respectiv Bătălia de la Pharsalus (48 î. Hr.), care reprezintă lupta decisivă în cadrul amplei confruntări. Epopeea însumează zece cărți și, în acord cu Istoria lui Cizek, este neterminată, cunoscut fiind faptul că Lucan intenționa să structureze conținutul operei în minimum 12 cărți. René Pichon discută în lucrarea sa *Les sources de Lucain* despre textele care pot fi considerate modele în redactarea Pharsaliei. Exegetul susține teoria unui amestec al elementelor de natură ficțională cu exactitatea informațiilor istorice, epopeea conținând referiri către o multitudine de domenii de activitate: astrologie, geografie, istorie, filosofie, etnografie, și, nu în ultimul rând, magie și practici ritualice. Tematica încadrează textul în categoria celor tradiționale (Lucan optează pentru epopeea istorică și tratarea unor probleme naționale), dar mecanismele de construcție și caracterul etic și profund filosofic pe care îl asociază fiecărui simbol inserat vor explica atenția pe care o atrage asupra sa. Dumitru T. Burtea face observații privind complexitatea creației și discută natura personajelor care susțin scheletul narativ al epopeii din perspectiva încercării lui Lucan de a

face din instanțele narrative simboluri ale valențelor umane: „scriitorul are ca personaj principal Roma însăși, căci celelalte personaje, Cezar, Pompeius și Cato nu sînt personaje epice, ci personaje-proiecție etică, avînd valoare de simbol.”¹ Ceea ce deosebește epopeea Pharsalia de creațiile clasice este, conform acestuia, „eliminarea miraculosului”, aspect bine definit, de altfel, în Eneida, de care se detașează din

Foto: Bogdan PALANGĂ

1. Dumitru T. Burtea, Prefață la *Pharsalia* (Despre războiul civil), Editura Minerva, București, 1991, p. XIV.

această perspectivă. Lucan exclude intervenția forțelor superioare de tipul zeităților și influența lor, însă nu suprimă apelul pe care omul îl face către puterea magiei și a viselor. În conformitate cu aceeași lucrare, stoicismul înaintea un principiu clar: divinitatea nu este capabilă de acte malefice.

Pentru a putea analiza forța exercitată de magie și vrăjitorie în textul lui Lucan, este necesar ca lectorul să își îndrepte atenția către cea de-a șasea carte. Nucleul acesteia este constituit tocmai de analiza unor evenimente ce reprezintă produsul unor acte, ritualuri și practici tipice farmecelor însuflețite de puterea vrăjitoarelor. Apelul la magie și vrăjitoare constituie pentru Lucan un exemplu al sfidării principiilor morale, îndepărtarea de etica stoică. Protagonistul evenimentelor dublate de intervenția vrăjitoriei este fiul marelui general Pompei, Sextus, al cărui portret subliniază trăsături cu un specific aflat într-o totală opoziție cu atributele individului moral: „În stoicism, metus și timor sunt emoții distructive întrucât pot determina pierderea a ceea ce numim animi tranquillitas, ulterior interferând cu abilitatea noastră de a ne adapta condițiilor existente.”² Lipsa răbdării (impatientia) este o altă manieră de sfidare a rigorilor stoice, dat fiind faptul că poate genera cu ușurință reacții bazate pe impuls, pe emoție. Înaintea hotărâtoarei lupte din Pharsalus, cele două corpuri militare adversare, conduse de Caesar și Pompei, se opresc în Tesalia. În contextul permanentelor lupte, incertitudinea privind consecințele conflictului armat dar și propriul destin îl determină pe Sextus să solicite ajutorul vrăjitoarei Erichtho. De altfel, teritoriul Tesaliei era bine cunoscut pentru frecvența unor astfel de evenimente: „Încă pământul thesalic ivește în plus pierzătoare/ Ierburii și lespezi și rîpi, simțitoare ce cîntă lugubre/ Magice, tainice cînturi. Aici se ivesc în noiane/ Practici în stare pe zei să constrângă”³. Cartea a VI-a prezintă un ton modificat, făcându-se tranziția de la evocarea riguroasă a unor evenimente istorice și a unor consecințe vizibile la inserarea miticului

și a atemporalității: „Cîntul Hemonic/ Chiar pe Thêthis gonește, țărnul oprindu-i, împinsă/ Fiind de un astru. Zdruncină însuși pămîntul/ Axe nemișcate nainte ale statornice mase/ Și, aplecându-se către al universului mijloc,/ Și-a clătinat ale sale pripoane descumpenite.”⁴ Magia este practică în spațiul cimitirului, teritoriu consacrat vrăjitoriei, al contactului

Foto: Bogdan PALANGĂ

lumii materiale vii cu cea a spiritelor. Influența filosofiei stoice este evidentă și în descrierea ritualului prin terminologia specifică: „Ritul acesta al crimei și vraja aceasta a funestei/ Tagme Erichtho cîinoasa, desigur, condamnat-a drept blînde/ Și-arta pîngară o duce spre rituri neașteptate./ Căci pentru ea-i profanare să-și plece capul macabru/ Sub coperiș, în oraș, ori sub Lari, ci-n morminte, deșarte/ Locuie și gropi obținut-a, umbrele fiind alungate”⁵. Portretul pe care Lucan îl schițează vrăjitoarei Erichtho este încărcat de atribute negative, ceea ce reflectă limpede concepția poetului, care condamnă vehement astfel de manifestări, evaluându-le și integrându-le în clasa actelor imorale. Erichtho nu face apel la forțele superioare divine, ci la zeități cu o influență nefastă asupra universului uman. Mijloacele prin care solicită intervenția lor se află sub semnul ritualului, ceremoniile desfășurându-se în spații specifice și prin obiceiuri contrariante: „(...) Ea nu roagă cereștile ființe/ Forțe divine s-o ajute, prin cînt de îndurerare, nu cheamă,/ Nici cunoscut-a aceea măruntaiele mijlocitoare,/ Ci pe altare îi place s-aprindă flăcări funebre/ Și tămâie furată de pe mormintele încinse.”⁶ Interacțiunea cu mormintele și cu elementele sacre ce înlesnesc trecerea sufletului către o altă dimensiune existențială surprinde, și, în

2. Konstantinos Arampapaspis, *Hostes Deum: Magic in the Literature of the Neronian Period*, Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Classical Philology in the Graduate College of the University of Illinois at Urbana-Champaign, Urbana, Illinois, 2019, p. 145.

3. Marcus Annaeus Lucanus, op. cit., p. 96.

4. Ibidem, p. 98.

5. Ibidem.

6. Ibidem.

Foto: Cătălina SÎRBU

același timp, subliniază tainica forță a tranziției către necunoscutul spațiu pe care venirea morții îl aduce cu sine. Cadavrele își părăsesc mormintele, oase și haine fumegânde, cenușa și descompunerea sunt doar câteva elemente ale acestui tablou lugubru: „(...) întors-a/ Morți de la groapă, cadavre patu-și lăsară; din centru/ Rugului smulse cenuși fumegânde de tineri și oase/ Încă arzînd și însăși făclii ce ținură părinții,/ Resturi din năvălii ce fumegă negru și-adună/ Haine scrumite-n cenușă, spuză ce ține abureala/ Membrelor (...)”⁷ Ridicarea morților și catastrofele provocate sunt descrise printr-un ton strident, prin lexeme care șochează și cutremură. Rezultatul vrăjilor continuă cu o imagine zguduitoare a cimitirului, a oaselor rupte, a automutilării, pe de-o parte, și a sacrificiului propriu-zis (jertfirea sufletelor nevinovate), pe de alta. Morții aduc prin macabru lor puterea unei alte lumi și creează un portal între tangibil și intangibil. Prezența vrăjitoarei Erichtho reprezintă și un mod de a pune în lumină sursele folclorice pe care se fundamentează epopeea, multe dintre caracteristicile ritualurilor ei (sacrificarea pruncilor, canibalismul, necromanția) fiind regăsite în cele susținute de puterea Lamiei (figura emblematică a vrăjitoriei în lumea elenistică).⁸ Asemenea ei, trăiește departe de lumea oamenilor, are forța unui vampir teribil, care se hrănește cu sângele ființelor vii și decedate, și care își schimbă forma în permanență. Obiectivul lui Lucan este de a ilustra preocupările lui Sextus privind vrăjitoria și încercările acestuia de a găsi soluții prin magie. El o caută pe vrăjitoarea tesaliană Erichtho chiar în ajunul bătăliei din Pharsalus, pentru a dezlega misterele destinului său. Printr-un sinistru ritual al necromanției, Erichtho aduce la viață cadavrul unui soldat, pe care îl somează să dezvăluie ce îi pregătește jocul sorții lui Pompei: „Sîngele înghețat se-ncălzește

îndată și rănilor negre/ Împrospătează, l-alungă prin vene spre-ale membrelor vîrfuri/ Lobii îmboldiți sub pieptul de ghiață încep să vibreze,/ Viața nouă se-amestecă morții-n măduva amorțită.”⁹ Se sugerează că Sextus era un cunoscător al acestor practici oculte, pe care le preferă în detrimentul apelului la puterea divină, considerând vrăjitoria mai eficientă, și fiind el însuși lipsit de pietate. Cartea se finalizează cu sumbrele previziuni ale soldatului-cadavru, care va prevesti moartea lui Pompei și distrugerea căminului său. „Mortul viu” trece din nou pragul către lumea de dincolo, ordinea fiind restabilită. Limbajul lucaneic se remarcă printr-un amestec al registrelor stilistice, Cizek susținând caracterul „hiperbolizant” al operei sale, dar și ingeniosul mod de a evoca într-o manieră explicită scene dificil de redat în cuvinte.

Așadar, cea de-a șasea carte, impregnată de forța actelor vrăjitorești și a magiei negre, are ca principal obiectiv portretizarea lui Sextus, un personaj pe care Lucan îl plasează în rândul celor lipsite de moralitate, care se opun prin manifestările lor principiilor stoice de existență. Motivată de o „irațională frică”, Sextus apelează la bizara vrăjitoare Erichtho pentru a afla ce îi hărăzește viitorul, comportament care îi va da oportunitatea poetului de a propune un exemplu negativ al atitudinii umane în fața necunoscutului. În opera lui Lucan, apelul la magie, asemenea recurgerii la războiul civil, reprezintă răsturnări ale firescului, ceea ce este condamnat. Ideea destinului implacabil este accentuată pe tot parcursul creației, dar maniera în care apare subliniată în rândurile cărții în discuție este una inedită. Conținutul și stilul puternic individualizat al operei lui Lucan pun în lumină o imagine limpede a epocii de creație, reușind să amestece elemente ale magicului, ale mitului, cu aspecte de natură istorică.

7. Ibidem.

8. Konstantinos Arampapaspis, op. cit., p. 147.

9. Marcus Annaeus Lucanus, op. cit., p. 106.

Filiala Dobrogea a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România caută un nume. Să îl poarte dar și să fie cinstit astfel unul dintre înaintașii săi, un jurnalist de renume, intrat în conștiința publică. Au fost voci care l-au numit pe Vasile Canarache, propunere la care subscriu cu toată convingerea, așa cum în anii din urmă, căutându-se nume Bibliotecii județene Constanța ne-am oprit, bine inspirat, la I.N.Roman, prolificul om al Dobrogei.

Este drept că lui Vasile Canarache i se cunosc astăzi doar meritele ca director al unei importante instituții culturale aflată la începutul ei: Muzeul de istorie națională și arheologie Constanța. În această calitate i se atribuie șansa unor descoperiri importante în vatra vechiului Tomis: Edificiul roman cu mozaic, băile publice, numeroase bazine, ziduri de apărare, morminte, statui. A fondat Acvariul din Constanța, Muzeul Callatis din Mangalia, Muzeul de artă plastică. A semnat mai multe lucrări de istorie dând dimensiuni noi, europene, muzeologiei constănțene. În cele șapte decenii de viață, însă, istoricul a fost devansat de ziaristul și editorul angajat în polemici naționaliste, fondatorul a trei publicații, redactor la cinci, colaborator ocazional la multe alte reviste.

Vasile Canarache a aparținut unui timp care a traversat lejer două societăți, fiind supranumit de către ambele părți proliferatorul de cultură, mai târziu singurul moșier comunist al României, istoric de vocație, filantropul. A știut să dea viață unor așezăminte, să fondeze ziare, să vagabondeze prin lume, să lupte și să spulbere adversitățile care-i apăreau în cale. A făcut politica generalului Averescu, crezând în iluziile politice ale acelui timp, apoi, după o lungă perioadă de încercări s-a înscris în Partidul Muncitoresc Român (PMR), convins că doar dintr-o asemenea poziție își va putea realiza influența în favoarea marii culturi naționale.

S-a născut la 6 februarie 1896 la Galați, în familia ceferistului Leonida Canarache. « Familia fiind împovărată cu 9 copii n-am putut urma

la școală mai mult decât două clase secundare după care a trebuit să-mi câștig singur existența. Am fost rând pe rând vânzător de fructe, de ziare, băiat de prăvălie, lucrător tipograf și corector, apoi, în timpul neutralității 1915-1916. am condus la Constanța un ziar antiregalist și antigerman.¹» Mărturiile acestea se găsesc în autobiografia scrisă citeț cu ocazia depunerii dosarului de primire în Partidul Muncitoresc Român, în 1964.

De fapt, sunt două publicații : Victoria și Varda. În anul 1915, îl găsim fervent colaborator al cotidianului constănțean Dacia², ediție de seară, cu ultimele știri din țară și străinătate, semnând alături de Constantin Irimescu și C.P.Demetrescu, doi reputați ziariști locali. Canarache publica frecvent și poezii.³

În același timp sau poate înainte de a fi el însuși fondator de ziare, colaborează la România

1. În Arhivele constănțene, fondul PCR, se păstrează autobiografia cu care și-a făcut târziu, la apusul vieții, intrarea în partidul muncitoresc. Posibil că autorul ei și-a fardat prin omisiune multe pasaje de viață.

2. Dacia, Constanța, 1 iulie 1915-28 octombrie 1944, cotidian, de seară, continuatorul publicației România Mare, Constanța, 26 martie -28 iunie 1915 din a cărei redacție făcea parte și Vasile Canarache.

3. Dumitru Constantin Zamfir, Octavian Georgescu, Bibliografie comentată și adnotată, Biblioteca județeană Constanța, 1985, p.106.

Mare, care apare la Constanța ca o publicație națională literară, cum își arogă subtitlul, un lunar ce are ca apariție intervalul 1 decembrie 1913-mai-iunie 1916.

Canarache avea la acea dată 20 de ani. Vânduse ziare în gărilor din Pașcani, Bacău și Mărășești și fusese corector la publicația Minerva⁴ în București.

A ajuns la Constanța, poate atras de mirajul mării, dar mai ales de valul descoperirilor arheologice care tocmai începuseră. Povestește în prefața uneia din lucrările semnate mai târziu: "Era în ajunul marelui război din 1916. Venisem în Dobrogea și începusem să răscolesc urmele istoriei vechi, răspândite pretutindeni în ținutul dintre Istru și Pontul Euxin"⁵

A fost înrolat în război și faptele sale de vitejie de pe front sunt evocate mai târziu: În regimentul 13 Artilerie în înclăștarea de la Nămolosa generalul rus Cerbacev și trupele sale în dislocare aveau nevoie ca cineva să meargă în recunoașterea frontului. Niciun ofițer nu s-a încumetat, în schimb tânărul soldat Canarache a plecat călare și a stat 3 zile și 3 nopți comunicând telefonic trupelor cum să înainteze. Pentru merite ostășești a fost ridicat în grad de caporal și decorat cu cea mai mare medalie Bărbăție și credință cu spade și decorația rusească Sf.Gheorghe.

La terminarea războiului, Vasile Canarache a plecat la Chișinău, ca redactor, la ziarul România Nouă, se pare trimis de statul român ca propagandist, influențat de unioniștii care își luaseră responsabilitatea înfăptuirii pe teren a marii uniri.

România Nouă era „cotidian pur românesc care a satisfăcut curiozitatea cititorilor români o bună bucată de timp. Nu se mărginea numai să fie o simplă foaie de informații serioase, ci în articole înflăcărate, bine simțite din care radiau izvoare bogate de naționalism și patriotism, insufla primele simțăminte românești, adormite de peste 100 de ani, din inițiativa celor mai mulți dintre frații noștri dintre Prut și Nistru.”⁶

Secretar general al primei Uniuni profesioniste a jurnaliștilor români

Vasile Canarache este prezent la București, la 11 ianuarie 1919, la Adunarea de constituire a Uniunii Ziariștilor Profesioniști, în redacția revistei Hiena, din strada Sărindar. Sunt împreună 50 de ziariști care-l propun ca președinte pe Nicolae Batzaria, dar după refuzul acestuia, la sugestia lui Pamfil Șeicaru, este ales Heinrich Streitman, iar secretar Vasile Canarache. Acesta este prezentat drept licențiat în istorie și redactor la Adevărul⁷.

UZP urmărea de la constituire sprijinirea intereselor jurnaliștilor, reglarea relațiilor de muncă dintre ziariști și patroni și rezolvarea unor probleme sociale precum pensia, ca o recunoaștere a profesiei,⁸ apărarea prestigiului breslei, reglementarea raporturilor de muncă, editarea unei reviste profesionale și înființarea unei școli de ziaristică. În 1927 număra 147 membri. Obținuseră ca revendicări: repaosul duminical, concediul plătit de 30 zile pe an, acordarea unui preaviz de 3 luni înaintea concedierii, cu drept de salariu pentru această lună.

Nu știm cât timp a desfășurat Vasile Canarache activitate obștească pe frontul luptei pentru drepturile confrăților, dar îl găsim redactor la Izbânda,⁹ în perioada martie 1920-mai 1921¹⁰.

Izbânda era rodul inițiativei lui Iacob Rosenthal, fost secretar de redacție al ziarelor Adevărul și Dimineața. Cu hârtia rămasă de la Gazeta Bucureștilor, confiscată de comandatura germană, ziarul Izbânda, fără concurență, a cunoscut un real mare succes și datorită redactorului principal care era Constantin Graur.¹¹

Canarache a plecat cu revoluționarii la Odessa, la Rostok, la Harcov, participând la luptele dezorganizate de la Novorosiinsk. Scria mai departe în autobiografie: "Am lucrat mulți ani ca reporter în problemele muncitorești la ziarele Adevărul și Dimineața și ca traducător din limba

4. Minerva apare la București în perioada 1908-1916, gazetă literară și politică având printre realizatori pe Ioan Slavici, iar colaboratori pe Octavian Goga, M. Sadoveanu, D.Th.Speranția ș.a.

5. Canarache, V.Pontul Euxin, Măști și figurine Tanagra din atelierele de la Callatis, Mangalia, Muzeul de arheologie Constanța, 1969, p.10.

6. Grossu Silvia, Presa din Basarabia în contextul sociocultural al anilor 1906-1944, Editura Tehnica-Info, Chișinău, 2003, p.57-58.

7. Istoria jurnalismului în date, coordonator Marian Petcu, Polirom, 2012, p.360.

8. Dacă ziariștii au pensie astăzi i se datorează și lui Canarache și a legii inițiate de el și elaborată de Guvernul Maniu din 1926, în care Ministru de Finanțe a fost Averescu, precizează Petre Covacef, unul dintre monografiștii constănțeni care l-a cunoscut foarte bine pe Canarache

9. În lista periodicelor semnalate de Silvia Grossu în Istoria jurnalismului în date, pag.527, ziarul lui Al.Terziman cu acest nume este datat 1931, Chișinău.

10. Predescu, Lucian. Enciclopedia Cugetarea. Material românesc. Oameni și înfăptuiri ..., București, Editura Cugetarea, 1940, p.234.

11. Șeicaru, Pamfil, Istoria presei, Paralela 45, 2007, p.282.

rusă, pe care o învățasem în timpul revoluției.”

Din mai 1928 și până în ianuarie, anul următor este impresar teatral, apoi, timp de patru ani este corespondent al publicației Brasso-Lapok, un săptămânal de limbă maghiară din Brașov. Este trimis corespondent în Bulgaria în timpul revoltei antidinastice.

2.1. Varda și Victoria, două publicații naționaliste

Varda a fost o publicație locală care a apărut la 22 noiembrie 1915 până la 7 februarie 1916, în total 19 numere, zilnic la orele 10 dimineața cu moto-ul Știe tot, controlează tot, spune tot. Ziar politic național și cultural. Tiparul Albania, Constanța. A publicat articole de atitudine antigermană, cu o vădită susținere a suveranității statului român. La ultima apariție se specifică: ”Cu începere de la numărul viitor ziarul nostru se va numi Victoria”.

Articolele trădează îngrijorarea iminenței intrării României în război, atitudinea germanilor prezenți la Constanța, și multe informații de pe front. Mai inserează reclamă, fapt divers, știri mondene.

Victoria apare la 9 martie 1916 și rezistă doar până la 10 septembrie 1916, ocuparea Dobrogei de către trupele inamice înregistrându-se o lună mai târziu. Este ediție de seară, cu ultimele știri telegrafice. Costa 5 bani exemplarul, iar tiparul era asigurat de Tipografia Albania. Pe pagina I era încorporată o casetă cu avertismentul: Tăceți din gură! Țara e plină de spioni. Ei ne ascultă, ne cântăresc vorbele și cu cele spuse de noi primejdiesc Țara și Neamul.

Victoria este un ziar de orientare patriotică, cu accente virulente la adresa celor ce susțineau Puterile Centrale. A publicat știri locale și informații de pe frontul desfășurat în Europa. I-au stat alături lui Canarache în realizarea publicației I. Borcea, viitorul director al Stațiunii de cercetări marine de la Agigea, A. Diamantopol, N. Țimiraș, Petru Vulcan, animatorul mișcării culturale Ovidiu, A. Zissu.¹²

În articolul program directorul publicației, Vasile Canarache își motivează demersul: „Vom duce o luptă mare, o luptă sfântă. Și simbolul izbândeii, ni l’am întipărit în numele acesta, în cuvântul banal, dar plin de măreție, care este Victoria. Căci ce poate fi mai sublim pentru individ și mai cu seamă pentru Patrie și națiune, decât victoria adusă prin lupta lor, pentru o cauză sau un ideal. Iar noi, românii, indivizi și națiune

suntem acei cari mai mult ca oricine altul, avem un ideal sfânt, o Victorie de cucerit și pentru care pe lângă veacurile de sânge ale strămoșilor, cei care trăim vremile de față, ne zbatem sufletul de mai bine de doi ani, ne bârfim unii pe alții, terfelim în noroi credințele mărunte, numai și numai să ajungem la izbândă.”

Tempo, o cronică a societății românești

„Mai târziu, împreună cu frații Kahane am întemeiat un ziar popular Tempo pe care l-am condus în calitate de director până în 1940. ”Tempo” s-a susținut totdeauna singur, din tirajul neobișnuit de mare. N-a avut niciodată tipografie proprie și nu dispunea decât de capitalul necesar de la o zi la alta, strict necesar pentru tipar și hârtie pe o zi.”¹³

Nr.1 din 7 iulie 1933 începe cu un scurt articol-program ”Către cititori. ”Din prima parte, se desprinde limpede că acest ziar este scris pentru cei cu posibilități materiale reduse. ”Scăderea neîncetată a nivelului material de viață a lipsit masele largi ale țării de una dintre cele mai elementare nevoi ale.. presa zilnică eștină, dar în același timp nepărtinitoare...în primul rând viaie și nepărtinitoare.Tempo este un ziar cu totul independent și lipsit de orice fel de influențe de partid, cotidian care își impune o singură menire: de a informa zi de zi pe cititorii săi în modul cel mai perfect...”¹⁴

12. Dumitru Constantin Zamfir, Octavian Georgescu, Bibliografie comentată și annotată, Biblioteca județeană Constanța, 1985, p.323.

13. Autobiografia a fost păstrată într-o colecție privată de către colaboratori apropiați ai lui V.C.

14. Tempo, București, an. I, nr.1, 7iul 1933, p. 1.

Tempo apare la București în iulie 1933 și își va înceta apariția în iulie 1940 ultimul număr, 2138, ajunsese în anul al VIII-lea. A existat și o ediția a doua. S-a ocupat constant de soarta refugiaților din Basarabia și Bucovina. Prezintă și fotografii. A apărut la început și la sfârșit numai în 2 pagini, apoi în 4. Exemplarul costa în 1933 un leu și nu se menționa costul unui abonament. Se tipărea la "Timpul" S.A.R.

Numele lui Vasile Canarache este înscris în frontispiciul publicației ca director, uneori și girant responsabil. Predominau știrile externe, destul de puține reclame. Publică fotografii care însoțesc reportajele semnate de Geo Bogza, Victor Eftimiu, Sergiu Dan și Zaharia Stancu, Ion Pas.

Ziarul este amintit printre cele care atrăgeau publicul avid de senzational: "Tempo - al lui Canarache - inventatorul ziarului de 1 leu, fără redacție sau cu o redacție redusă la un secretar, o foarfece în loc de reporteri".¹⁵

La 11 aprilie 1940, cu puțin timp înainte interzicerii definitive, editorul își avertiza cititorii: "Tempo se menține în tradiția inaugurată acum 6 ani și rămâne ferm credincios dorinței sale arzătoare de a-și servi cititorii cu cele mai noi, mai verificate știri și în condiții de difuzare din cele mai occidentale. Capitala și întreaga țară au cunoscut ieri începând de la ora 11, toate evenimentele ce s-au petrecut în cursul acelei dimineți iar Tempo a fost primul și singurul ziar care la acea oră, prin cele peste 130.000 de exemplare ale sale a făcut cunoscute relațiile oficiale ale gravelor și importantelor evenimente externe pe care le trăim în ultimele 24 de ore. Tempo înțelege că pentru a-și îndeplini profesiunea sa de credință, nu ne poate opri în fața dificultăților și eforturilor tehnice și materiale. Tempo a înregistrat erii un mare succes cari îi afirmă odată mai mult puterea sa de vitalitate și, mai cu seamă, rostul său printre cele mai de seamă ziare românești de mare tiraj.

Asigurăm pe cetitorii noștri că nu ne vom da în lături de la nici un risc pentru a ne arăta vrednici de încrederea pe care, în așa de largă măsură ne-au acordat-o și că vom continua să profesăm în condiții oneste același permanent ideal".¹⁶

În 1942 Vasile Canarache era membru al comitetului Societății numismatice române, al cărui președinte fusese numit Constantin Moisil,

publicând în Buletinul Societății articole precum Regii sciți și regatele lor dintre Istru și Pontul Euxin, comunicare susținută la primul congres de numismatică și arheologie din România din 1942.

În timpul celui de al doilea război mondial, după propriile mărturisiri, Vasile Canarache este arestat și închis în lagărul de la Tg. Jiu până în 1944, după care devine director general la Întreprinderea poligrafică „Scrișul literar”, asociat al Consiliului de Administrație al fabricilor de hârtie Bușteni și Piatra Neamț, apoi este cercetător științific principal la Institutul de Arheologie al Academiei.

În 1957 este primul director al nou înființatului Muzeu de Istorie Națională și Arheologie din Constanța, unde desfășoară o bogată activitate de șantier, descoperind și punând în valoare Edificiul roman cu mozaic, băile publice din cetatea Tomis, numeroase bazine, ziduri de apărare, morminte, statui. A fondat Acvariul din Constanța, Muzeul Callatis din Mangalia, Muzeul de artă plastic. A scris nenumărate lucrări de istorie dând dimensiuni noi, europene, muzeologiei constănțene.

Publicistica lui de pionierat nu este astăzi cunoscută, deși este bogată, militantă, patriotică, polemică. Cercetările noastre în arhivele constănțene, în presa vremii și în memorialistica locului dezvăluie unele aspecte necunoscute din viața și opera acestui neobosit căutător de certitudini.

Revista „Tomis” a fost proiectată și un prim număr realizat de către un grup de intelectuali ai urbei, în 1965, chiar în locuința lui Canarache, a cărei soție, Ana Canarache era un reputat filolog. Numele său apare des în coloanele publicației tomitane, sub articole științifice dedicate istoriei.

Este greu să condensezi, scria Adrian Rădulescu, într-un medalion dedicat înaintașului său la cârma muzeului¹⁷ - volumul uriaș de muncă la care s-a angajat acest om, plin de entuziasm și de intenții proiectate către un țel urmărit încă din tinerețe: salvarea patrimoniului arheologic, fie cel care zăcea încă în straturile grele de pământ, fie cel risipit în anonimatul colecțiilor particulare. El se obliga, voluntar și deferent, să organizeze un muzeu al colecțiilor arheologice. Ceea ce a și realizat spre folosul generațiilor viitoare. Și unde a consacrat un spațiu generos și publicisticii dobrogene de care fusese atât de legat în toată viața sa".

15. Istoria ca telenovela, Jurnalul Național, accesat la 8 martie 2013

16. Tempo, VIII, nr.2059, joi 11 aprilie 1949 (sic!), una din greșelile de corectură care rămân sancționabile și astăzi.

17. Adrian Rădulescu, Vasile Canarache la Constanța: 1956-1969, Analele Dobrogei, serie nouă, anul II, 1996, nr.1, p.75-78.

Foto: Iulia PANĂ

Foto: Oana BĂDULESCU-CIUPITU